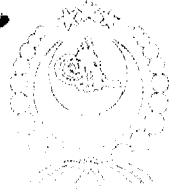

GÖKBAYRAK

Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği Yayını-Kayseri

Yayın Yürütme Kurulu Başkanı: Prof. Dr. Salih AYNURAL ve Kurum: Derneği . ISSN: 1303-6282

Şarkı Türkistan Tarihi / M. Emin BUĞRA

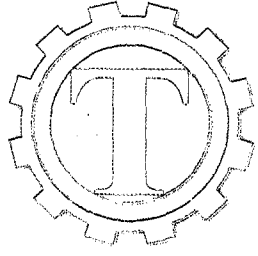
Çin'in Doğu Türkistan Politikası / Prof. Dr. Salih AYNURAL

Türkistan Işığında Anadoluyu Aydınlatan Türesan Veli Hz. / Mehmet ÇAYIRDAĞ

Talat Tekin'in Yeni Eseri Üzerinde Bazı Düzeltmeler / Prof. Dr. Timur KOCAOĞLU

APEC Liderlerinden Çin'in İnsan Hakları Konusunda Konuşması İstendi / Sarah MATHESON

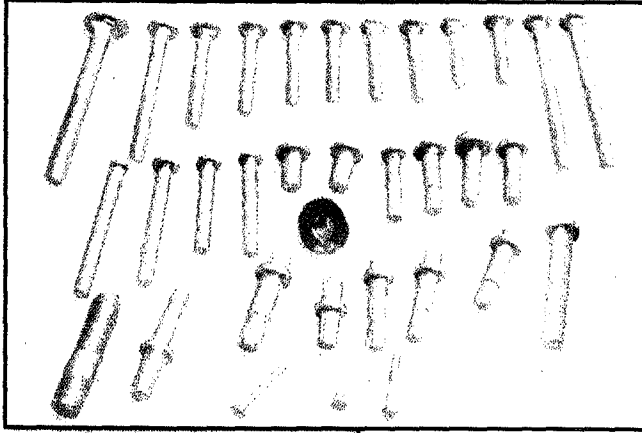
Yeni Orta Asya Stratejik Dengeleri Bağlamında Çin Halk Cumhuriyeti / Dr. Gamze Güngörmüş KONA

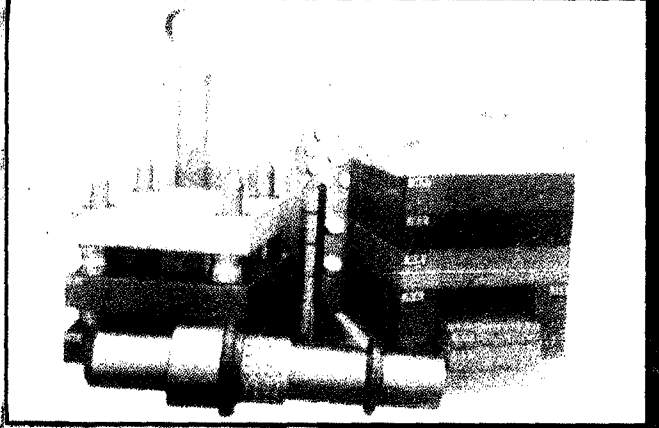
TÜRKİSTAN MAKİNA SANAYİ

SAPLAMA CİVATA - OTOMOT PARÇALARI - ENJEKSİYON

TOGSAN

*Özel
Sipariş Alınır.*

Şirketin Genel Yönetim Ofisi: Özel Köprü 44/50A - 101 - TÜRKİYE
Telefon: 0312 333 11 11 - 11 11 11 - Faks: 0312 333 11 62

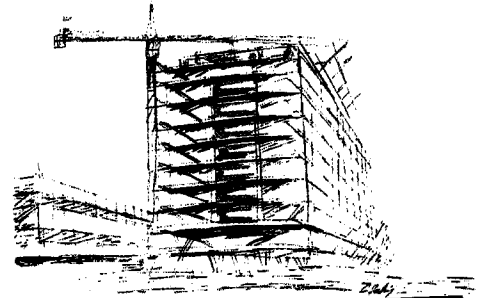
Mevlana Evleri

*Hayallerin Gerçeğe Dönüştüğü
Yükseliş Başlıyor...
Yarınlar için sağlam adımlar
atılmalı. Bunun için İşte FIRSAT..*

YÜKLENİCİ FİRMA:

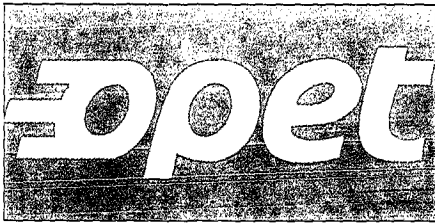
M. Kemal Paşa Bulvarı Nato Cad. No.75/B (Kaskı Karşısı) KAYSERİ
TEL : 0.352. 337 57 00 - 337 22 00

www.haberalemi.net

*Duyarlılığınızı yitirmeden,
Özel Dosyalar ve Özel Haberlerle
Doğrulara uzanan farklı bir bakış*

Bizim HABERİMİZ var, Sizin de HABERİNİZ Olsun

OTOAYGAZ

MOLU PETROL

MOLU PETROL

ÜRÜNLERİ GIDA TEKSTİL İNŞAAT TİC. ve SAN. LTD. ŞTİ.

Anbar Mahallesi Zafer Cad. No: 158

Tel: (0.352) 326 27 92 - 326 27 93

Fax: (0.352) 326 29 01 KAYSERİ

molu@molupetrol.com

KÜPLÜ PINAR

PETROL ÜRÜNLERİ RESTAURANT TURİZM
TİCARET LTD. ŞTİ.

Ankara Yolu 18. Km. KAYSERİ

www.molupetrol.com

Yıl : 14
Sayı : 79
Eylül-Ekim 2007

SAHİBİ

KAYSERİ DOĞU TÜRKİSTAN
KÜLTÜR VE DAYANIŞMA DERNEĞİ
GENEL MERKEZ ADINA
Seyit TÜMTÜRK

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Ebubekir TÜRKSOY

EDİTÖR

M. Dursun SÜYDÜNLÜ
editor@gokbayrak.com

İDARE YERİ

Doğu Türkistan
Kültür ve Dayanışma Derneği
Genel Merkezi / KAYSERİ - TÜRKİYE

REKLAM, ABONE ve DAĞITIM SORUMLUSU

Oktay BOZKURT
oktaybozkurt@gokbayrak.com
Gsm: 0535 461 38 93

YILLIK ABONE

Yurt içi : 20 YTL
Resmi Abone : 60 YTL
Avrupa : 25 Euro | Diğer ülkeler : 35\$

YURT İÇİ POSTA ÇEKİ

Oktay BOZKURT : 692046

YURT DIŞI

Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği
İş Bankası Kayseri Merkez Şubesi
TL: 5300 1944272 - Döviz: 5300 172164

YAZIŞMA ADRESİ

Hoca Ahmet Yesevi Mh. Türkistan Evleri 44. Sk. 28/A
38090 Kocasinan / KAYSERİ - TÜRKİYE
Tel: (0352) 339 39 65 | Fax: (0352) 337 35 04
Web: www.gokbayrak.com - www.uighur.com
E-mail: gokbayrak@gokbayrak.com
ISSN 1303 - 5282

Yayınlanan yazıların sorumluluğu yazara aittir. Gönderilen yazılar yayınlanıncı
veya yayınlanmasın iade edilmez. İsim zikredilerek iktibas edilebilir.

tasarım

0 352 232 49 49
0 352 221 37 39
www.csojans.net
info@asojans.net

basım

Cihan Ofset
Tel.: 0.352 322 0 200
Fax : 0. 352 322 0 777
cihanmekaoftet@gmail.com

İçindekiler

- Talat Tekin'in Yeni Eseri Üzerinde
Bazı Düzeltmeler
Prof. Dr. Timur KOCAGÖLU 4
- Yeni Orta Asya Stratejik Dengeleri
Bağlamında Çin Halk Cumhuriyeti
Dr. Gamze Güngörmüş KONA 7
- APEC Liderlerinden Çin'in İnsan Hakları
Konusunda Konuşması İstendi
Sarah MATHESON 10
- Abdulaziz Han'ın Çin'deki Müslümanlara
Askeri Yardımı
Mustafa ARMAĞAN 11
- Dünya Uygur Kurultay'ın Haberler 13
- Çin'in Doğu Türkistan Politikası
Prof. Dr. Salih AYNURAL 21
- Şarkı Türkistan Tarihi
M. Emin BUĞRA
- Türkistan Işığında
Anadolu'yu Aydınlatan Turesan Veli Hz.
Mehmet ÇAYIRDAĞ 29

Abdulcelil TURAN
Yenidoğan Mh. 41. Sk. No: 28
Daire: 4 Zeytinburnu - İST.

TEMSİLCİLİKLERİMİZ	ADI SOYADI	TELEFON	FAX	CEP TEL
GENEL MERKEZ	Oktay Bozkurt	0.352 339 39 65	0.352 337 35 04	0.535 461 38 93
Ankara Şube	Hayrullah Efendioğlu	0.312 319 54 72	0.312 319 54 72	0.535 735 05 40

YURT DIŞI TEMSİLCİLİKLERİMİZ

Almanya	Dolgun İsa	0049 179 651 98 60
Almanya	Dilşad Hazneci	0049 172 999 23 32
Avustralya	Hüseyin Hasan	00411 492 01 19
Amerika	Nurye Türköl	00202 255 68 48
Amerika	Gulametin Pahta	00516 542 46 69
İngiltere	Emver Tohti	0044 078 631 160 77
Hollanda	Nurettin Atabay	0031 207 104 528
Hollanda	Sadıkşay Seley	006 458 58 110
İsviçre	Karahan Endilli	0041 48 49 54 707
Kanada	Muhammed Tohti	00416 882 49 08
Kazakistan	Khaniraman Gojamberdi	0073272 - 280670
Kırgızistan	Rozimehmet Abdalbakiev	00996-312-240616
S. Arabistan	Sirajiddin Azizi	00966 54511612

YURT İÇİ TEMSİLCİLİKLERİMİZ

İstanbul	Gürhan Atan	0.555 536 49 77
İstanbul	Abdullah Tuğcu	0.533 651 53 38
İstanbul	Mehmet Dönmez	0.538 743 00 00
İzmir	Ali Çağın	0.536 410 87 48
Gaziantep	Öğr. Gr. Mustafa Mete	0.532 593 78 98
G. Antep/İslahiye	Yusuflıdızgil	0.537 356 04 27
Sinop/Baybati	Camsel Yanıkel	0.543 483 61 57
S. Urfa	Yusuflı Türkmen	0.543 551 05 20
Samsun/Bafra	Ahmet Dost	0.505 246 64 39
Yozgat	Osman Batır Kapuzzoğlu	0.545 310 10 56
Elazığ	Tuna Ercan	0.532 515 10 90
Malatya	Serkan Küçük	0.532 737 60 27
Konya	Fevzi Atılğan	0.505 728 37 52
Konya	Alev Ayvıldız	0.544 395 13 26
Kocaeli/Değirmendere	Burak Kuraner	0.532 260 92 87
Niğde	Prof. Dr. Remzi Kılıç	0.536 467 09 19
Kahramanmaraş	Osman Topal	0.542 675 64 10
Antalya	Camelettin Emec	0.505 880 23 44
Kırşehir/Mucur	Hakan Karakaya	0.544 614 78 14
Erzurum	Serdar Bostancı	0.537 843 33 31
Çorum	Ahmet Saim Altıntaş	0.505 342 99 88
Adıyaman	Yaşar Olgun	0.536 628 46 89
Bursa	Tayfun Keremli	0.535 624 04 84
Sakarya	Serkan Tan	0.535 323 43 94
Burdur	Canan Tören	0.544 551 88 31
Kastamonu	Adem Bahadır	0.544 246 55 55
Adana	Özgür Seçkin	0.536 286 85 15
Aydın	Burak Güler	0.506 201 06 31

Talat Tekin'in Yeni Eseri Üzerine BAZI DÜZELTMELER

Prof. Dr. Timur KOCAOĞLU
Koç Üniv. Stratejik Araştırma Merk. Müd.

Prof. Dr. Talat Tekin'in *Tarih Boyunca Türkçenin Yazımı* adlı yeni kitabı, hem Türklerin tarih boyunca kullandıkları alfabeler, hem de çeşitli amaçlarla başkaları tarafından Türkçe metinlerin yazımında uygulanan alfabeleri derli toplu olarak okuyucuya sunması bakımından çok yararlı bir eserdir. Alfabe cetvelleri, çeşitli alfabelerle yazılmış metin örnekleri ile birlikte, oldukça önemli bazı eski yayınların fotoğraflarının da eklenmiş oluşu, eserin gerek biçim, gerek içerik olarak değerini kuşkusuz artırıyor. Bugüne kadar Türkiye Türkolojisine çok sayıda yararlı katkılar yapmış olan araştırmacıyı bu yeni çalışması dolayısıyla kutlarım. Bu kitapta gördüğüm bazı yanlışlıkları düzeltmek veya eksiklikleri gidermek için aşağıda vereceğim bilgilerin bu eserin değerini azaltmayacağını önceden belirtmek isterim.

1. Sayın Talat Tekin kitabının Orta Asya'da 20. yüzyılda kullanılan Arap ve Lâtin alfabeleri konusundaki bölümlerinde yer yer yanlışlıklar yapıyor, bazen eksik bazen de okuyucuyu yanıltabilecek bilgiler veriyor. Meselâ, 101. sayfada "Doğu Türkistan'da Yazı Devrimi" adlı başlık altındaki kısa parçanın ilk cümlesi şöyle:

"Bugün Türk halkları içinde dillerini bizden sonra Lâtin asıllı yeni alfabeleri ile yazanlar, Çin Halk Cumhuriyeti'nin Sinkiang eyaletinde yaşayan Uygurlarla Kazaklardır."

Yukarıdaki cümlede verilen bilgi bütünüyle yanlıştır. Değerli Türkolog Prof. Dr. Talat Tekin Doğu Türkistan'daki Uygur ve Kazakların bugün Arap alfabesini kullandıklarını unutmuşa benziyor. Eğer Talat Tekin, bugün Doğu Türkistan'da yayımlanmakta olan yayınlardan birkaçını görebilseydi veya Türkiye'de yayımlanmış olan aşağıdaki kitaplara dikkatle baksaydı "*Bugün Türk halkları içinde dillerini bizden sonra Lâtin asıllı yeni alfabeleri ile yazanlar, Çin Halk Cumhuriyeti'nin Sinkiang eyaletinde yaşayan Uygurlarla Kazaklardır*" gibi büyük bir yanlış yapmazdı:

Prof. Dr. Ahmet B. Ercilasun, *Örneklerle Bugünkü Türk Alfabesi*, beşinci baskı, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1996, s.18.

Yard. Doç. Dr. Rıdvan Öztürk, *Yeni Uygur Türkçesi Grameri*, Türk Dil Kurumu Yayını, Ankara 1994, s.1-2.

Doç. Dr. Sultan Mahmut Kaşgarlı, *Modern Uygur Türkçesi Grameri*, Orkun Yayın Evi, İstanbul 1992, s.43-45.

ABD'de yayımlanan aşağıdaki Uygurca konuşma dilinin detaylı gramer kitabının 91-105 sayfaları arasında Doğu Türkistan'daki alfabe değişiklikleri hakkında hem ayrıntılı bilgi var, hem de Uygurcanın Arap, Kiril ve Lâtin asıllı alfabelerinin cetvelleri veriliyor:

Reinhard F. Hahn- Ablahat Ibrahim, *Spoken Uyghur*, University of Washington Press, Seattle 1991.

Türkistan'da bin yıl gibi uzun bir zaman kullanılmış olan Arap alfabesi, 1923-1927 yılları arasında Sovyetler Birliği'nde Özbekçe, Kazakça, Tatarca için Türkçenin ünlü fonemlerini yansıtabilecek şekilde reforme edildi (sadeleştirildi). Böyle yeni Arap alfabesi Sovyetler Birliği'ndeki Uygurlar tarafından da 1924-1928 arasında kullanıldı. Bu sadeleştirilmiş yeni Arap alfabesinin ilk örnekleri Doğu Türkistan'da ancak 1983'ten sonra uygulanmaya başladı ve bugün Doğu Türkistan'daki Uygur ve Kazak yeni Arap alfabeleri de daha önce SSCB'de kullanılmış olan Yeni Alfabe (Yangalif)dir.

Ancak Sovyetlerdeki gibi Türk yazı dilleri fonetiğine yüzde yüz uygun olmasa da biraz olsun Uygur

fonetiğine uyarlanmış gereksiz Arapça harflerin atılmasıyla yapılmış başka bir yeni Arap alfabesi Doğu Türkistan'da 1930'lar sonunda yer yer görülmeye başlandı. Ama genel olarak eski (klâsik) yazım yaygın idi. Benim elimde Doğu Türkistan'da 1930 ile 1949 yılları arasında yayımlanmış dergi ve gazeteler var. Meselâ, Urumçi'de çıkan Uygurca *Hayat Hem Devr* dergisinin Aralık 1936 sayısında tam olmasa da biraz Uygur fonetiğine uygun bir Arap alfabesi görüyorsak, yine Urumçi şehrinde ama daha sonra 1944-1949 yılları arasında yayımlanan *Erk* gazetesinde daha eski ve klâsik Arap yazısı buluyoruz. Demek ki 1920-1949 yılları arasında hangi tip Arap alfabesi ve imlâsı kullanılacağı konusunda tek ve belirleyici bir devlet politikası olmamış, her yazar veya yayımcı dilediği gibi ya alışılmış eski Arap alfabesini, ya da birazcık Uygur fonetiğine uygunlaştırılmış Arap alfabesi kullanmayı yeğlemiştir. Ancak, Doğu Türkistan'da o yıllardaki yeni Arap alfabesi, ne Sovyetler Birliği'ndeki Özbek, Kazak ve Uygurlar tarafından 1923 ile 1927 arasında kullanılmış olan reforme edilmiş yeni Arap alfabesine, ne de bugün Doğu Türkistan'da kullanılan reforme edilmiş Arap alfabesine uygundu.

Doğu Türkistan'da Arap alfabesi daha sonra bazı yıllarda devlet kısıtlamalarına bakmadan 1974'e kadar kullanılmış ise de, 1953 ile 1959 arasında Kiril (Rus) alfabesi yaygınlaştırılmaya çalışıldı. Lâtin alfabesine geçme konusunda 1956'dan itibaren çalışmalar başladı ve 1959'dan itibaren Lâtince kitap ve dergiler yavaş yavaş yayımlanmaya başlandı. Bu alfabenin Doğu Türkistan'da yaygınlaşması ise 1974'ten sonra oldu. Lâtin alfabesi 1974 ile 1981 arasında yaygın olarak kullanıldıktan sonra, 1981'de tekrar Arap alfabesine dönüşüm denemeleri yapıldı ve 1983'den sonra tam anlamıyla Uygur, Kazak, Özbek, Kırgız fonetiğine uygun yeni Arap alfabeleri yaygınlaştı. Doğu Türkistan'da yaşayan Uygur, Kazak, Kırgız ve Özbekler bugün de bu reforme edilmiş (sadeleştirilmiş) Arap alfabesiyle yazıyor ve yayın yapıyorlar.

Sayın Talat Tekin'in bugün Doğu Türkistan'da hâlâ Lâtin alfabesi kullanıldığı konusunda yanlış bilgi aktarmasının nedenini araştırmaya çalıştım. Bunun ipuçlarını ise, söz konusu kitabın 124. sayfasında "Doğu Türkistan'da Alfabe Reformu" adlı bölümde buldum. Eğer 124. sayfada verilen bilgiler dikkatle incelenirse, Talat Tekin'in bu bölümü hazırlarken tarihi oldukça eskimemiş tek bir esere dayandığı, bu konudaki başka yayınlara bakma fırsatı bulmadığı kolaylıkla anlaşılır. Sayın araştırmacı Emir Necip'in 1971'de İngilizce olarak yayımlanmış olan *Modern Uygur* adlı gramer kitabının 16. ve 17. sayfalarında verilen bilgilere dayanıyor:

E. N. Nadzhip, *Modern Uigur*, Nauka Publishing House, Moscow 1971.

Tabii, değerli Türkolog Emir Necip bu eserinde "*Arap yazısı Uygurca'nın fonemik yapısına uygun olmadığı için, bu yüzyılın başında alfabe ve yazımı reforme etmek için birçok girişimler oldu*" (s.16) dedikten sonra Uygurca yazmak için Arap alfabesinden atılan harfleri Arap

yazısıyla veriyor. Talat Tekin de kendi kitabında o atılan Arapça harfleri Lâtin transkripsiyonu ile "sat, dat, tı, zı, zel..." diye belirtiyor.

Necip 17. sayfada, Uygurca için 11 Aralık 1959'da 33 harfli Lâtin alfabesi kabul edildiğini bildiriyor. Talat Tekin de kendi eserinin 101. sayfasında kaynak göstermeden aynı tarihi veriyor:

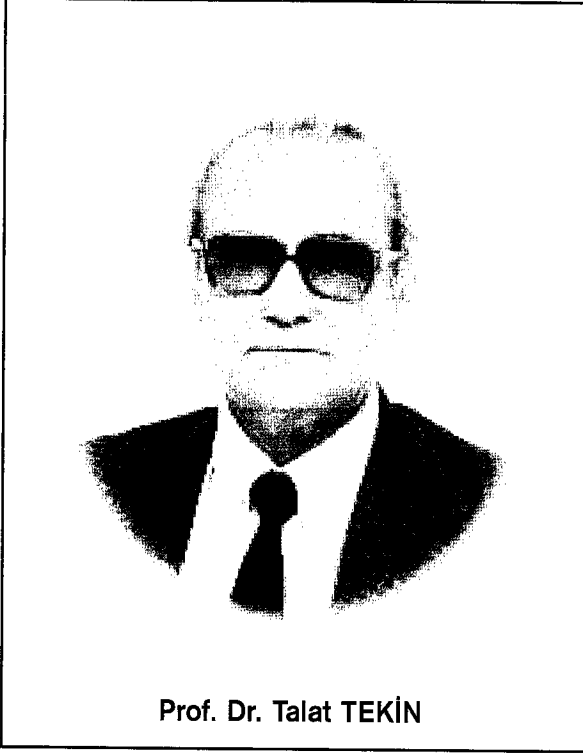
"Son zamanlara kadar sadece Arap alfabesi ile yazılan Uygurca için 11 Aralık 1959'da 33 harften oluşan Lâtin asıllı yeni bir alfabe hazırlanmış..."

Tabii, Emir Necip'in kitabı 1971'de yayımlandığı için, 1980'lerden sonra Doğu Türkistan'da tekrar Lâtinceden Arap alfabesine dönüldüğü hakkındaki bilgiyi içermiyor. Her hâlde, Sayın Talat Tekin yeni kitabını hazırlarken 1971'de yayımlanan bu eski esere dayandığından, geçen zaman içindeki değişiklikleri atlamış oldu. Hâlbuki, yukarıda verdiğim Ahmet B. Ercilasun, Sultan Mahmut Kaşgarlı ve Rıdvan Öztürk'ün eserlerine baksaydı, bu yanlışlığı yapmaktan kurtulurdu. Hatta, Sayın Talat Tekin, Doç. Dr. Mehmet Ölmez ile birlikte hazırladığı ve 1995'te iki dilde Türkçe ve Fransızca olarak yayımlanmış olan aşağıdaki kendi eserine baksaydı, bu yanlışlığa düşmeyecekti:

Talat Tekin ve Mehmet Ölmez, *Türk Dilleri (Les Langues Turques)*, T.C. Kültür Bakanlığı ve Simurg, Ankara 1995.

Yukardaki eserin 106. sayfasında şöyle deniliyor: "...Kültür Devriminden sonra ise Uygurlar dillerini yine Arap alfabesiyle yazmaya başlamışlardır." Belki bu bölümü Sayın Mehmet Ölmez hazırladığı için, Sayın Talat Tekin bu cümlede verilen bilgiyi atlamış, rak, yeni kitabında "*Bugün Türk halkları içinde dillerini Lâtin alfabesiyle yazanlar, Çin Halk Cumhuriyeti'nin Sinkiang eyaletinde yaşayan Uygurlarla Kazaklardır*" gibi okuyucuyu bütünüyle yanıltacak bilgi vermiştir.

2. Aslında, Sayın Talat Tekin *Tarih Boyunca Türkçenin Yazımı* adlı yeni kitabının "Lâtin Alfabesi ile Eski ve Yeni Türklük Türkçeleri" adlı bölümünün sonunda bilhassa 1990'lardan beri özellikle Azerbaycan, Özbekistan ve Türkmenistan cumhuriyetleriyle birlikte başka yerlerdeki Türkler arasında (Tatarlar, Gagavuzlar, Kırım Tatarları) Lâtin alfabesine geçme girişimleri hakkında kısa da olsa bilgi verseydi, okuyucular için kuşkusuz çok aydınlatıcı olurdu. Azerbaycan, Türkmenistan ve Özbekistan'da yeni Lâtin alfabeleri resmen kabul edilmiş ise de, henüz yaygın bir şekilde kullanılmıyor. Ancak, o cumhuriyetlere gittiğinizde sokakların adlarından tutun da bazı dükkân ve mağaza adlarına kadar ve hatta asılan bazı ilânlarda bu yeni Lâtin alfabeleri ile yazılmış yazılara rastlıyorsunuz ve bazı gazetelerin adı iki alfabeyle (Kiril ve Lâtin) olarak çıkıyor. Okullarda da Lâtin alfabeleri çocuklara öğretiliyor ve her cumhuriyet aşağı yukarı 2001 ile 2005 yılları arasında bütünüyle Lâtin alfabesine geçmeye hazırlık görüyor.

Prof. Dr. Talat TEKİN

3. Sayın Talat Tekin'in başka bir yanılışı da şu: Araştırmacı Doğu Türkistan'da 1970'den önce kullanılmış olan alfabeye atıfta bulunarak, şöyle yazıyor:

"Hurûf-u munfasıla ile mukayese edilirse, Doğu Türkistan Uygurlarının reformu Arapçaya mahsus sesleri temsil eden **ayn, sat, dat, tı, zı, vb.** gibi harfleri sistemden çıkarması bakımından Türkçe için daha uygun ve elverişlidir. Biricik kusuru **o** ile **ö'yü** ve **u** ile **ü'yü** ayırt etmemesidir."

Hâlbuki, Doğu Türkistan'da 1983'ten sonra yaygın olarak kullanılmaya başlanan ve şu anda da kullanılmakta olan reforme edilmiş yeni Arap alfabesi işte, tam Sayın Talat Tekin'in "kusursuz" olarak görmek istediği alfabedir. Doğu Türkistan'da bugünkü Uygur, Kazak, Kırgız ve Özbek yeni Arap alfabelerinde genel Türkçenin **o, ö, u, ü** fonemlerinin harf olarak karşılıkları yer aldığı gibi, açık **e** ile kapalı **è** bile ayrı ayrı harflerle ayırt ediliyor. Ama, **ı** ile **i** fonemleri tek bir harfle yazılıyor. Prof. Dr. Talat Tekin özellikle, Yard. Doç. Dr. Rıdvan Öztürk'ün yukarıda sözü edilen *Yeni Uygur Türkçesi Grameri* (1994) adlı eserinin 2-3. sayfalarında verilen Doğu Türkistan'da bugün kullanılan Uygur alfabesi cetveline bakarsa, bunu açıkça görecektir.

4. Sayın Talat Tekin yine eserinin 124. sayfasında, Osmanlı devletinde 1862 tarihli reforme edilmiş Hurûf-u Munfasıla teklifi ve Doğu Türkistan'da 1930-1974 arasında kullanılan Uygur Arap alfabelerinden söz ederken, Sovyetler Birliği'ndeki Türklerden, özellikle Özbekler, Kazaklar, Tatarlar ve Uygurlar tarafından 1923-1927 tarihleri arasında kullanılmış olan reforme edilmiş, yani Türkçenin 9 ünlü fonemini ayrı ayrı harflerle gösteren yeni Arap alfabesinden de söz etmeliydi. Kitabına

da, 1923 ile 1927 yılları arasında böyle yeni Arap alfabesiyle basılmış Özbekçe, Kazakça, Tatarca eserlerden bir iki örneğin fotoğrafını koysaydı, okuyucular için çok aydınlatıcı olurdu. Bu yazının arkasında genel Türk dilinin 9 ünlü foneminin reforme edilmiş yeni Arap alfabesiyle mükemmel bir şekilde yansıtıldığını gösteren Tatar, Özbek ve Kazak alfabeleri cetvellerini ekledim. Bu cetvelleri aşağıdaki eserden aldım:

Edward Allworth, Nationalities of the Soviet East: Publications and Writing Systems, Columbia University Press, New York 1971, 440s.

Talat Tekin zaten Mehmet Ölmez ile birlikte hazırladığı *Türk Dilleri (Les Langues Turques)* adlı eserinde de çeşitli Türk yazı dillerinin alfabeleri hakkında bilgi verirken, Özbekler, Kazaklar, Tatarlar ve Batı Türkistan'daki Uygurların 1923-1927 yılları arasındaki yeni Arap alfabeleri dönemi hakkında hiçbir şey söylemiyor. Örnek olarak aldığımız Özbekçe ile ilgili bölümde şöyle yazılıyor:

"1930'a kadar Arap alfabesiyle yazılan Özbekçe 1930-1940 yılları arasında Lâtin alfabesiyle yazılmıştır. 1940'tan beri ise Özbekçe Kiril asıllı yeni alfabe ile yazılmaktadır." (s.102)

Hâlbuki, iyi ve dikkatli bir Türkolog olarak Sayın Talat Tekin yukarıdaki parçayı şöyle yazabilirdi:

"1923'e kadar Orta Asya'daki geleneksel Arap alfabesiyle yazılan Özbekçe 1923-1927 yılları arasında Özbek fonetiğine uygun olarak reforme edilmiş yeni Arap alfabesiyle yazılmıştır. 1927 ile 1934 yılları arasında SSCB'deki Ortak Türk Lâtin alfabesiyle yazılan Özbekçe'nin Lâtin alfabesinden dört ünlü fonem (**ö, ü, ı ve açık e**) 1934 yılında atıldı. 1940'tan beri ise Özbekçe Kiril alfabesiyle yazılmaktadır."

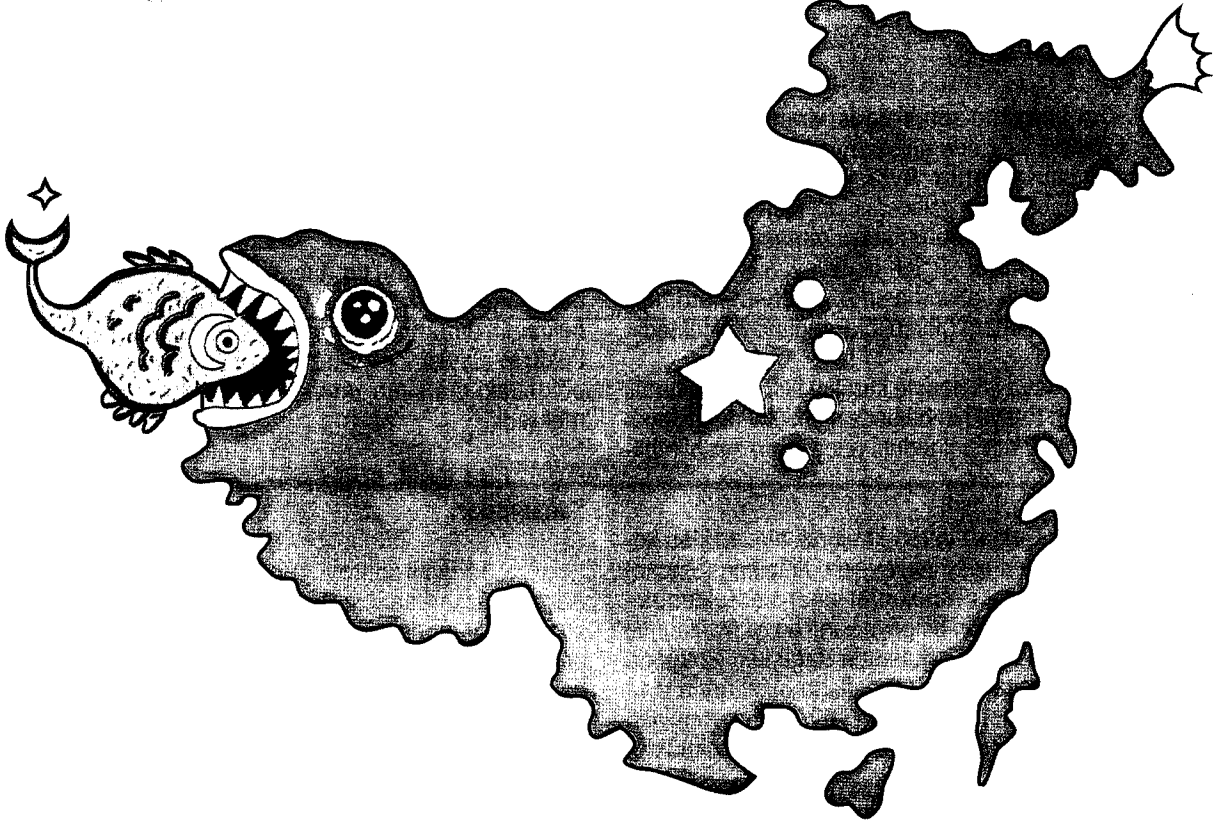
Eğer Talat Tekin'in yukarıda sözü edilen iki eserinde yer darlığı sıkıntısı olmasa, belki aşağıdaki gibi ek bilgi de verilmesi okuyucular için çok yararlı olabilirdi:

"Özbekistan'da ilk şekli 1993 yılında ve 2. şekli 1995 yılında kabul edilmiş olan Özbek Lâtin alfabesine 2002 yılında bütünüyle geçilmesi plânlanmıştır. Önerilen yeni Özbek Lâtin alfabesi Özbekçenin fonetiğine uygun olmadığı gibi, tamamen İngiliz dili yazılımı örnek alınmıştır. Meselâ, **ş** fonemi **sh** gibi çift harfle yazılıyor."

Yukarıda yaptığım düzeltmeler ve verdiğim öneriler, Sayın Prof. Dr. Talat Tekin'in *Tarih Boyunca Türkçenin Yazımı* adlı eserinin değerini hiçbir zaman azaltmaz. Bu eseri büyük bir zevkle incelediğimi ve ondan çok yararlandığımı burada ayrıca belirtmek isterim. Sayın araştırmacının bu yazıdaki düzeltmeleri hoşgörüsüyle karşılayacağına ve eserin ilerideki yeni baskısında onları düzelterek, okuyucular ve Türkoloji araştırmacıları için daha mükemmel bir eser hâline getireceğine inandığım için bu cesareti gösterdim.

Yeni Orta Asya Stratejik Dengeleri Bağlamında ÇİN HALK CUMHURİYETİ

Dr. Gamze Güngörmüş KONA
Gazeteci - Yazar

Eski Sovyetlerin Güneyindeki Orta Asya devletlerinin mücadele vermek zorunda kalmaksızın, Sovyetler Birliği'nin parçalanmasının ardından bir tür armağan olarak elde ettikleri bağımsızlık, hem olumlu hem de olumsuz sonuçları beraberinde getirmiştir. Orta Asya bölgesinde 1991'lerde başlayan rekabet, bu beklenmedik bağımsızlığın olumsuz sonuçlarından biri olmuştur. Bağımsızlığın geliş hızı, Orta Asya liderlerine komşularıyla ilgili politikalar oluşturma zamanı tanımamış, bu nedenle, dünyanın geride kalan kısmıyla ilişkileri, kendi istedikleri şekilde değil, bu devletlerin Orta Asya ile kurmayı istedikleri şekilde belirlenmiştir. Eski Sovyetler Birliği'nin merkezi Moskova tarafından yönetilmeye alışkın bu yeni bağımsız Orta Asya cumhuriyetlerinin yer aldığı bölgede, birdenbire büyük bir iktidar boşluğu doğmuş, bu iktidar boşluğunun yanında, jeopolitik ve jeoekonomik boyutlarıyla birlikte yeni büyük bir oyun da ortaya çıkmıştır. Rusya'nın bölgedeki varlığının azalmasıyla birlikte, hem ABD, Japonya, Çin gibi uluslararası güçler ve hem de Türkiye, İran, Pakistan, Hindistan gibi bölge devletleri, jeopolitik ve jeoekonomik avantajlar edinmek amacıyla bu yeni oyunda yerlerini almaya başlamışlardır. Tüm bu ülkeler kendi öncelik-

leriyle bölgeye gelmiş ve kendi tercihleri doğrultusunda yeniden Orta Asya cumhuriyetlerine yönelmişlerdir.

Bu makale kapsamında Orta Asya bölgesinde, özellikle Kazakistan ve Kırgızistan nezdinde bir büyük güç olarak beliren Çin Halk Cumhuriyeti'nin Orta Asya bölgesine ilişkin dış politika öncelikleri, 11 Eylül ve Kırgızistan sivil darbesi sonrası Çin'in bu bölgeye ilişkin değişen politikaları ve Çin'in çok boyutlu güvenlik kaygısı bağlamında Orta Asya bölgesine ilişkin gelecekteki olası politik tavrı ifade edilecektir.

Orta Asya Bölgesinin Çin Halk Cumhuriyeti tarafından algılanış biçimi

Çin'in Orta Asya bölgesine ilişkin dış politika öncelikleri; herhangi bir istikrarsızlığı önlemek, sınır bölgelerinin istikrarını sağlamak, mevcut enerji kaynaklarının güvenliğini temin etmek, ekonomik işbirliğini genişletmek, bölgede diğer batılı güçlerin ve Rusya'nın etkinlik kazanmasını önlemek, güvenlik ve istikrar sağlayacak örgütler kurmak şeklinde özetlenebilir.

Çin, üç Orta Asya ülkesi - Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan - ile 3000 km.lik sınırı olan önemli aktörlerden biridir. Amacı Orta Asya ülkeleri ile karşılıklı güvene dayalı ilişkiler geliştirmektir.

Çin artan enerji gereksinimi nedeniyle zengin enerji rezervine sahip bölgelerle ilgilenmektedir ve bu ihtiyacını yakınında bulunan Orta Asya bölgesinden karşılamak istemektedir.

Çin bölgenin refah ve istikrarı ile yakından ilgilidir. Eğer bu bölgede bir karmaşa ya da radikal bir dönüşüm yaşanır, tüm Avrasya kıtasındaki politik ve ekonomik işbirliğinin geleceği ciddi biçimde etkilenebilir. Orta Asya bölgenin istikrarlı olması; hem Doğu Türkistan'daki ayrılıkçı güçleri engelleyebilmekte, hem de Çin'in ekonomik kalkınmasında en önemli stratejik ham madde olan enerji güvenliğini sağlayabilmektedir.

Orta Asya ülkeleriyle kurulan ikili ve çok taraflı işbirliği ilişkileri Rusya'nın bölgedeki etkisini dengeleyebileceği gibi ABD'nin bölgedeki gücünü de kırabilmektedir.

Çin ve Rusya'nın tehdit olarak algıladıkları konular hemen hemen birbirinin aynısıdır. Xingiang (Sincan) bölgesindeki ayrılıkçı hareketler eğer desteklenirse yayılabilir. Belki de Çin'in bölgeye karşı bu iyi planlanmış bağlantı ve ilişkilerinin arkasında değişken Xingiang jeopolitiği yatmaktadır. 1990'lı yılların başlarında Orta Asya ülkeleri bağımsızlıklarını ilan ettiklerinde, Xingiang bölgesinde ayrılıkçı hareketlerin başladığı görülmüştü.

Aynı zamanda, Çin Rusya'nın Orta Asya devletleri ile artan politik ve askeri bağlarından ve ABD'nin bölgede artan jeo-stratejik ve ekonomik rolünden tedirginlik duymaktadır.

Çin, Kazak petrolünü ve Türkmen gazını kullanmak istemektedir. 1998 yılında yapılan bir anlaşmayla batı Kazakistan ve Doğu Türkmenistan'dan geçecek boru hatlarının inşası kabul edilmiştir. Orta Asya ülkeleri de Çin'in kendileri için önemini farkındadırlar ve bu nedenle bölgesel işbirliği ve ticaret için Orta Asya devletleri ve Çin arasında temaslar gelişmektedir.

Çin'in ucuz ve göreceli olarak kaliteli mallarına da Orta Asya pazarı talep halindedir. Çin'in bu faaliyetlerinin etkileri uzun vadede Rusya'nın bölgedeki konumunu zayıflatacağı ve bölgedeki güç mücadelesi kapsamında bir ölçüde Rusya'nın geri çekilmesine yol açacaktır. Belki de bu bölgede Rusya'nın üstünlük ve etkisi sonunun başlangıcı olacaktır.

Çin'in Orta Asya'da mevcut güvenlik ve ekonomik çıkarlarının yanı sıra 11 Eylül sonrası siyasî çıkarları da ön plana gelmiştir.

11 Eylül sonrası ABD Afganistan ve Pakistan dahil bütün Orta Asya'da 13 askerî üs tesis etmiştir. ABD'nin Kırgızistan'daki askerî üssü Doğu Türkistan'a

ancak 400 km mesafededir. Çinli uzmanlar ABD'nin Doğu Türkistan'a komşu devletlerde askerî kuvvetler konuşlandırmasını Çin'e yönelik bir stratejik girişim olarak değerlendirmiştir. 2005'te Washington, Kırgızistan'da erken uyarı ve hava gözetleme E-3 keşif uçağı konuşlandırmayı planlamıştır. Bu tür keşif uçakları havalandığında bütün Doğu Türkistan bölgesindeki hedefleri takip altına alabilmektedir. Çinli uzmanlara göre, ABD'nin Kırgızistan'daki üssünden kalkan uçaklar 10-20 dakika içinde Doğu Türkistan'a girebilmektedir. ABD'nin Kırgızistan'daki tüm bu askerî girişimleri doğrudan Doğu Türkistan'ı tehdit etmekte ve şüphesiz Çin'i kuşatmaktadır.

Kırgızistan'da meydana gelen sivil darbe ise bu kuşatılmışlık hissini yoğunlaştırmış ve stratejik belirsizlik durumunu artırmıştır. Bütün bu gelişmeler ve Pekin'in olaylar karşısındaki siyasî açıklamaları Çin'in bölgedeki etkisinin zayıflaşmaya başladığını göstermektedir.

11 Eylül, Kırgızistan'da Sivil Darbe ve Çin'e Yansımaları

11 Eylül sonrası ABD ve NATO güçlerinin Orta Asya'ya askeri açıdan konuşlanmasıyla Soğuk Savaş sonrası dönemde bölgede mevcut Rusya-Çin stratejik ortaklık/işbirliği ilişkileri çerçevesinde oluşan denge hem Rusya Federasyonu hem de Çin Halk Cumhuriyeti aleyhine bozulmuştur. 11 Eylül sonrası ABD ve NATO güçleri Kırgızistan'da askerî üs tesis ettikten sonra Rusya da aynı şekilde Kırgızistan'da yeni askerî üs konuşlandırmıştır. Çin de Kırgızistan ile askerî işbirliği ilişkilerini artırmıştır. ABD ve Rusya'nın Kırgızistan'da askerî üsler tesis etmesiyle bu iki ülke Çin'e psikolojik etki yaratmış ve Çin'in Doğu Türkistan üzerindeki endişesini attırmıştır. Bu bağlamda, Kırgızistan, Rusya ve Çin'in, Washington ve Brüksel'in Orta Asya'da sürdüren yeni oyununu bozma konusunda önemli jeostratejik rolü vardır. Bişkek'in, Moskova-Pekin eksenine iştirak etmesinin nedeni Washington'un Orta Asya'daki etkisini engellemek ve Batı'nın bölgedeki rolünü dengelemektir.

Bunun stratejik anlamı fevkalade önemlidir.

Pekin hükümeti de öteden beri Kırgızistan ile özel bir ilişki geliştirmeye çalışmıştır. Çin, Kırgızistan'a yönelik ekonomik yardım ve Kırgızistan güvenlik güçlerine teçhizat konusunda destek vermiştir. Çin, ilk defa sınır dışı askerî tatbikatı Kırgızistan'da gerçekleştirmiştir. Çin'in Kırgızistan'da çok da fazla ekonomik çıkarı olmamasına rağmen Kırgızistan'a yapılan yardım ve desteklerin çoğu hibe şeklinde idi. Pekin'in Kırgızistan'daki temel çıkarı ise güvenlidir, yani Doğu Türkistan'daki ayrılıkçı hareketlere karşı Bişkek'in desteğine ihtiyacı vardır. Bu nedenle Şanghay İşbirliği Örgütü'nün Terörle Mücadele Merkezi Kırgızistan'da tesis edilmiştir, bu merkezin finansmanı da Çin tarafından sağlanmaktadır. Ancak, Şanghay İşbirliği Örgütü'nün iki direği olan

Rusya ve Çin, 11 Eylül olaylarına kadar ne Afganistan'ın istikrarını sağlayabilmiş ne de Orta Asya'da güvenliğini temin edebilmiştir. 11 Eylül sonrası ABD ve NATO güçlerinin bölgeye girmesiyle belli ölçüde bölge güvenliği sağlanabilmiştir. Şanghay İşbirliği Örgütü üyesi olan Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan örgütü ile istişare etmeden ABD'nin Orta Asya'ya girmesine açık destek vermişlerdir. Son yıllarda Orta Asya ülkeleri ABD'den uzaklaşma politikasını benimsemeye başlamalarına rağmen Kırgızistan'da olduğu gibi Çin'e değil daha çok Rusya'ya yakın olmayı tercih etmişlerdir. En son Kırgızistan'da meydana gelen olaylar karşısında Rusya ve Çin hiç bir girişimde bulunamamıştır.

Diğer Orta Asya cumhuriyetleri gibi ABD'nin ilgisini çezebedecek oranda doğal kaynaklara sahip olmayan, hatta transit bir ülke olarak da çok değerli sayılmayan Kırgızistan'ın jeopolitik konumu açısından ABD için değeri dikkat çekicidir. Afganistan'a sınırı olmamasına rağmen, teorik olarak Afganistan'daki Bagram Üssüne destek vermek amacıyla kurulan Manas Amerikan Üssü, büyüyen tehdit Çin'e karşı alınan bir önlem olarak değerlendirilmelidir. Çin'e psikolojik bir baskı aracı olarak varlığını koruyan askeri üs, ABD'nin Afganistan planlarından çok, Çin politikalarına hizmet etmektedir. Bölgede ABD politikalarına hizmet edecek açık toplumlar ve yönetimler oluşturulması yönünde ilk hedef Kırgızistan olmuştur.

Bunun yanı sıra, Kırgızistan'daki sivil darbe Çin'in Orta Asya bölgesine ve Orta Asya Devletlerine ilişkin tüm stratejik düşüncelerini tekrar gözden geçirmesine neden olmuştur. Bu nedenle, Çin Halk Cumhuriyeti açısından Kırgızistan'da yaşanan gelişmeler doğrudan bir tehdit algılamasına dönüşmüştür. Kırgızistan'la önemli bir sınır paylaşan Çin için, Kırgızistan'da yaşanan herhangi bir güvenlik boşluğu, Çin idaresinde bulunan Doğu Türkistan'a yansması ihtimali nedeniyle büyük önem taşımaktadır. Bu nedenledir ki Çin, muhalefet gösterilerinin başladığı tarihten itibaren ülkede yaşanan gelişmelerden duyduğu rahatsızlığı dile getirmiştir. Çin tarafından alınan önlemlerin ikinci safhası ise, Kırgızistan ve Çin idaresi altında bulunan Doğu Türkistan arasındaki sınır kapısının kapatılması olmuştur. İrkesham sınır kapısını kapatılarak Pekin, gelişmelerin Uygur Türklerinin yaşadığı bölgeye sığramasını engellemeye çalışmıştır.

Kırgızistan'da yaşanan yağmalama eylemlerinden Çin yatırımları da nasibini almıştır. Yeni hükümete yönelik tutumu henüz belirsizliğini korumakla birlikte, Çin Halk Cumhuriyeti Kırgızistan'da yaşanan sivil darbeyi, kendisini çevreleme politikasının bir parçası olarak değerlendirmektedir. Çin, üzerinde hissettiği ABD baskısının her geçen gün arttığının farkındadır. Önemli bir açılım sahası olarak değerlendirdiği Orta Asya bölgesinde devrimlerin gündeme gelmesi, Çin'in önümüzdeki dönemde yeni girişimlerde bulunma ihtimalini güçlendirmektedir.

Sonuç Yerine

Çin, küresel sistemi derinden etkileme potansiyeline sahip bir ülke durumundadır. Tarafların siyasal, askeri ve ekonomik potansiyelleri net bir biçimde belirlenmeden ve kendi ekonomik ve askeri gücünü pekiştirmeden Çin'in tek kutuplu dünya sistemini değiştirme teşebbüsünde bulunması oldukça uzak bir ihtimal olarak görünmektedir.

Ne istediğini, bu aşamada neyin mümkün olduğunu bilen akılcı bir politika izleyen Çin, dünyanın ikinci büyük ekonomik gücü durumundadır. Donanmasını süratle modernize eden ve genişleten, uluslararası sistemin etkin bir üyesi olmak isteyen Çin'in, kendine özgü bir demokrasi kültürü geliştirme yolunda olduğu açıktır.

11 Eylül sonrasında teröre karşı mücadeleye Çin yönetimi güçlü destek vermiştir. Orta Asya ve Afganistan ile sınırlarının güvenli olması öncelikli dış politika amaçlarındandır. Şanghay İşbirliği Örgütü girişimini başlatma nedenlerinden biri de budur. Ancak ABD'nin Afganistan, Özbekistan ve Kırgızistan'da konuşlanması, Pekin'i Washington'un Çin'i kuşatma stratejisini sürdürdüğü yönündeki kanaatlerini pekiştirmiştir. Çin'in; Japonya ile ilişkilerin karşılıklı yarara hizmet edecek şekilde belirlenmesi, Rusya ile stratejik işbirliğinin geliştirilmesi, Asya ülkeleri ile serbest ticaret alanı kurulması gibi konularda akılcı bir politika izlediğini gözlemlemekteyiz. Çin; ABD'nin enerji sevkiyatını kesintiye uğratmasından kaygılı olduğundan, enerji güvenliğini sağlamak için, Avrasya'da nüfuzunu güçlendirmeye çalışmaktadır. Bu doğrultuda, Kazakistan ve Türkmenistan'da petrol yatakları satın almış

Kendi eksilerini ve karşı gücün artılarını büyük ölçüde kavramış durumda olan Çin'in uluslararası arenada ABD'ye meydan okuyacak girişimlerde bulunacağı ihtimali oldukça zayıftır. Ama her önemli uluslararası konuda görüşü, desteği aranan bir ülke haline geldiği de bir gerçektir. Ancak, ABD karar alıcıları, demokratikleşme ve özgürlük ideallerini dünyanın her yerine yaymaya kararlı olduklarının altını sıklıkla çizmektedirler. Washington ulusal çıkarlarından biri olan demokratikleşmeyi 11 Eylül sonrası uygun gördüğü ülke ve bölgelere yaymaya başlamıştır.

Uluslararası demokrasi sistemini benimsemiş ülkeler giderek artmaktadır. Ancak yine de dünyada üçte bir oranındaki ülkelerin siyasî sistemi demokrasi değildir. Bunların arasında en büyük devlet ise Çin'dir. Kırgızistan'da meydana gelen sivil darbe Çin'i demokrasi güçleriyle kuşatmış eylemin ilk adımları olabilir. Nitekim ABD kuvvetleri Çin'i hem Pasifik'te hem de Orta Asya'da yani Doğu-Batı yönünde kuşatmış durumdadır. Washington'un Pekin'e yönelik politikası Çin'in de demokratikleşmesidir. Orta Doğu ve Orta Asya'daki bu askeri kuşatma belki sadece Çin'in demokrasileşmesi için bir itici araçtır. Bu gelecek projeksiyonlarının gerçekleşip gerçekleşmediğini ileriki dönemlerde görebileceğiz.

APEC LİDERİNDEN

Çin'in İnsan Hakları Konusunda Konuşması İstendi

Sarah MATHESON

Sydney – Tüm dünyadan temsilciler APEC liderlerinin Çin halkı için konuşmalarını talep etmek için on binlerce kilometre uzaklıktan toplandılar.

İnsan hakları savunucuları, siyasetçiler, demokrasi eylemcileri ve diğer örgüt temsilcileri Darfur ve Çin'in Uygur Özerk Bölgesi'nde yaşayan hakların, Yeni Zelanda, Avustralya ve Tayvan'daki Falun Gong mensuplarının haklarını savunmak ve Çin'deki sosyal değişime destek vermek için APEC zirvesinin yapılacağı Sydney'e geldiler.

İngiliz Milletler Topluluğu İnsan Hakları Komisyonu 2000-2005 üyesi olan Dr Sev Ozdowski yaklaşık 1000 kişinin katıldığı mitingde yaptığı konuşmasında Çin'deki insan hakları ihlallerinin APEC zirvesi gündemine alınması gerektiğini söyledi. Miting Perşembe günü Sydney'deki Hyde Park'ında yapıldı.

Dr Sev Ozdowski Çin'e Beijing Olimpiyatları hakkı verildiği zaman Çin insan hakları sicilini iyileştirileceği sözü vermişti. Ancak Çin'deki insan hakları sürekli bir şekilde kötüleşmektedir dedi.

O, Falun Gong mensuplarına yapılan eziyet katliam niteliğindedir dedi ve şunları kaydetti:

Ayrıca Çin Hükümeti insan hakları anlayışını Zimbabwe, Burma gibi ülkelere ihraç etmiştir ve Darfur'daki katliamı desteklemiştir.

Eğer uluslar arası toplum 1936 yılındaki Berlin Olimpiyatları'nı boykot etmiş olsalardı büyük kırım büyük ölçüde önlenmiş olacaktı.

Şuan eylem zamanıdır.

Falun Gong uluslararası sözcüsü ABD'li Erping Zhang, Çin'de 3074 Falun Gong mensubu idama mahkum edilmiştir, ayrıca bundan daha fazlası kayıptır. Bu sayı devletin onayıyla yapılan organ çalımından dolayı ölenleri kapsamamaktadır dedi.

Uluslar arası insan hakları avukatı Kanada'lı David Matas Çin hapisanelerindeki Falun Gong mensuplarının organlarının çalımıyla ilgili delillerin toplandığı "Kanlı Hasat" kitabını hazırlayanlardandır.

David Matas APEC zirvesi yardımıyla bugün Çin'de yaşanmakta olan sayısız insan hakları ihlallerini kamuoyuna açıklamak önemlidir dedi.

David Matas ayrıca APEC Hükümetleri insanlıktan bahsetmedikçe fonksiyonlarını yerine getirmiş olmazlar dedi.

Asya Pasifik İnsan Hakları Yardımsever Umudu örgütü başkanı Yeni Zelanda'lı Pan Qing Avustralya Hükümeti'ni Çin Hükümeti ile insan hakları konusunu konuşmaya hazırlanmasından dolayı övdü.

O ayrıca hepimiz aynı dünyada yaşamaktayız, Çin Komünist Partisi'nin insan hakları ihlallerini durdurmalıyız dedi.

Yeşiller senatörü Kerry Nettle Avustralya Hükümeti'nin Çin'le çok güçlü ticaret ilişkisi vardır, ancak liderler APEC zirvesinde önemli konularda yeterince konuşmamaktadır; biz insan hakları ve demokrasi konularını gündeme taşımamız gerektiğini dedi.

Edmund Rice Centre'den Phil Glendenning Avustralya'ya sığınma talebinde bulunan birçok kişi Çin'e döndüğünde kaybolmuştur dedi.

Edmund Rice ayrıca APEC zirvesine katılan tüm liderler Matas-Kilgour'un hazırladığı Çin'deki Falun Gong mensuplarının organlarının çalınmasıyla ilgili raporunu okumalıdır dedi.

Bizim gerçekleri söylemeye hazır bir liderliğe ihtiyacımız var. Ancak biz şuan öyle liderliğe sahip değiliz.

Dünya insan haklarından korkmayan bir Çin istemektedir. Dünya kendi tarihine değer veren bir Çin istemektedir dedi.

Avustralya Doğu Türkistan Cemiyeti'nden Damyan Rahmet Çin Hükümeti Doğu Türkistan veya Uyguristan'da öldürme, kaçırma ve bayanlara tecavüz etme gibi cinayetlerine devam etmektedir dedi.

Damyan Rahmet ayrıca Çin Komünist Partisi tüm Uygurları Çince konuşmaya zorlayarak, çocukları ana dilinden mahrum bırakarak dil asimilasyon programını uygulamaktadır dedi.

Çin Komünist Partisi'ni Bırak servisinin Avustralya sözcüsü Anne Zhong Çin Komünist Partisi'nin cinayetlerinin tüm Çin'e yayıldığını, sosyal istikrarsızlığın büyümekte olduğunu söyledi. O ayrıca 2004'ten beri 25,727,155 Çin vatandaşının Çin Komünist Partisi ve onunla ilgili örgütlerden kamuoyu önünde ayrıldığını kaydetti.

Abdulaziz Han'ın Çin'deki Müslümanlara

ASKERİ YARDIMI

Mustafa ARMAĞAN
Gazeteci - Yazar

Bu zincirleri kırarak, bu kafesten çıkacağız. Küresel çağda kendimiz olabilmek ve kendimiz kalabilmek için mecburuz buna. Bir yüzümüz olması ve bu yüzün yerinde kalması için mecburuz. Geleceği olan bir ülke ve toplum olabilmek için mecburuz.

Beyinlerimize öylesine kolu kanadı budanmış, zavallı ve aciz hale getirilmiş bir tarih 'kakalanmış' ki, bu büyük atlasın neresine dokunsam, kucağıma adeta hazineler yağıyor. O zaman da, 'Şu sararmış resimdeki acûzeden işbu yiğitlik destanları nasıl sâdir olabildi?' diye derin düşüncelere dalıyorum ister istemez. Mevcut algı kapasitemizi fersah fersah aşan ve havsalamıza sığmamakta direnen bu "büyük resmi" anlamakta ve anlatmakta ne kadar zorluk çektiğimi sizler de fark ediyorsunuzdur.

Barbaros'un Fransa'daki Toulon'u küçük bir Osmanlı şehri haline getirisini veya Macaristan'daki Osmanlı müderrislerinin entelektüel kapasitelerini görmüştük daha önce. Şimdi AB rüyasından uyarıp gözlerimizi bu defa ışığın geldiği canibe, yani Doğu'ya çevirelim ve yıkıldı yıkılıyor denildiği bir çağda Osmanlı misyonunun Pasifik sahillerine nasıl dayandığını tahmin edelim. Bakalım, çöken şey, Osmanlı mıdır, yoksa düşünme kapasitemiz mi?

Yıllardan 1873, aylardan Haziran'dır. Doğu Türkistan'ı Çin istilasından kurtarmak için destansı bir mücadeleye girişen Yakup Han, yeğeni Hoca Töre'yi İstanbul'a elçi olarak gönderir. Hoca Töre, elinde Farsça bir mektupla huzura alınır. Mektupta, Yakup Han'ın, yeryüzündeki Müslümanların koruyucusu olan padişahın engin kanatları altına sığınmaya geldiklerini belirten sözleri, Abdülaziz'in duygulu dünyasında yankılanmakta gecikmemiştir. Nitekim elçinin, mektubu okuduktan sonra sözlü olarak ülkesinin içinde bulunduğu vahim durumu anlatması ve askerî yardım talebinde bulunması üzerine Abdülaziz'in direktifiyle derhal yardım hazırlıklarına başlanır.

Dünyada nerede mazlum bir halk varsa, Osmanlı'nın gönlü ve eli oradadır. Hele ki bu halk, Müslüman'sa. Ta Kaşgar'dan kalkıp gelmiş bu mazlum heyetin mi yardım talebini karşılıksız bırakacaktır Osmanlı?

Derhal harekete geçilir ve Tophane Müşiri Ali Said Paşa ile Umum Fabrikalar Nazırı Seyyid Paşa, yardım işini organize etmekle görevlendirilir. İmkânlar

mimkânlar önemli değildir. Her şey, bir Müslüman'ın bir nefes daha fazla alabilmesi içindir. Sonunda 'yardım paketi' açıklanır: Bütün alet edevatıyla birlikte 6 adet Krupp topu, bin adedi kullanılmış, bin adedi ise yeni olmak üzere toplam 2 bin tüfek ile kapsül ve barut imaline mahsus tezgâh ve diğer aletler. İyi de bu aletleri kimler ve nasıl kullanacaktır? Bu da düşünülmüştür elbet. Mermi imal etmeyi bilmeyen ve hayatlarında ilk defa top kullanacak olan Doğu Türkistanlılara yardımcı olmak ve onları, nizamî bir savaşa hazırlamak için 4 muvazzaf, 4 de emekli subay, Enderunlu Murad Efendi'nin başkanlığında Kaşgar'a gönderilecektir. Adları tarihimize altın harflerle yazılması gereken bu subaylarımızdan 4'ünü biliyoruz: İstihkâm Subayı Ali Kâzım, Piyade Subayı Mehmed Yusuf, Süvari Subayı Çerkes Yusuf ve Topçu Subayı İsmail Hakkı beyler.

Elçi Hoca Töre'yle birlikte yola düşen bu Osmanlı savaş timini taşıyan gemi, Süveyş Kanalı'ndan geçerek Hint Okyanusu'na açılmış ve Hindistan'ın Bombay şehrinde karaya çıkmıştır. Heyet, İngilizlerin çıkarttığı bin bir zorluk ve eziyeti güç bela atlattıktan sonra Kaşgar'a varmış ve Müslümanların sevgi gösterileri ve gözyaşları arasında şehre girmiştir. Yakup Han'ın 100 pare top atışıyla selâmladığı Osmanlı yardım heyeti, bu gelişle Orta Asya İslam alemine adeta yeni bir hayat açılmıştır. Doğu Türkistan'a gönderilen Türk bayrağı, Kaşgar semalarında dalgalanmakta, hutbe Osmanlı padişahı adına okutulmakta ve basılan paralarda Osmanlı hâkimiyeti açıkça belirtilmektedir.

Çin'de Nizam-ı Cedid askeri

Osmanlı subaylarının Kaşgarlı gönüllülerden oluşturdukları askerî birliklerin eğitimi ise ayrı bir fasıldır. Yüzbaşı Ali Kâzım'ın askerlikle ilişkisi olmayan kimselerden bir topçu taburu teşkil ettiğini, bu taburun "İstanbul askeri" gibi eğitilmiş hale getirildiğini, ayrıca 3 bin neferden ibaret bir alay kurarak bunlara "Nizam-ı Cedid askeri" adını verdiğini, raporundan öğreniyoruz. Doğu Türkistan'daki bağımsızlık mücadelesinin dönüm noktalarından birindeyizdir ve bu mücadeleye Osmanlı subayları da katılmışlardır. Nizami savaşı öğretirler, taktik verirler, top-tüfek kullanma ve mermi imal etme tekniklerini askerlerine aşılarlar.

Ve, işin acısı, günün birinde esir düşerler Çinlilerin eline. Zindana atılırlar. Ayaklarından zincire vurulurlar, sırtlarında kamçılar şaklar, tırnaklarına demirden iğneler saplanır. İşkence faslı tam 33 gün geceli gündüzlü sürer. Nihayet tam başları kılıçla gövdelerinden ayrılacağı sırada Çinlilere sığınmış bir Doğu Türkistanlı vali sayesinde kurtulup İstanbul'a, görevlerinin başına dönerler. Çindeki Müslümanlarına Osmanlı yardımlarının bu kadarla kaldığını düşünüyorsanız yine yanılıyorsunuz. Koskoca bir Abdülhamid faslı vardır ki, sadece üzerinde Türk bayrağı dalgalanan Pekin Hamidiye Üniversitesi'nin Çindeki Müslümanların gözyaşlarıyla açılması hadisesi bile başlı başına bir rüyanın gerçekleşmesi demektir. Başımızı öne eğdirmeyenlerin önünde eğilsin başlarımız.

OKUYUCULARIMIZDAN ŞİİRLER

*Dağılıyor gökyüzünden kızıl karanlık
Otağımız kuruluyor cihana artık...
Gülsün hep yüzler şen olsun gönüller,
Ufukta istiklal var müjdeliyor gökler.*

*Tanrı dağlarından sıcacık esiyor yeller,
Ümit bağlarımızda açıyor bak güller
Razı olamayız saten esaret'e biz Türkler
Kırılacak İnşallah kolumuzdaki zincirler.*

*İlahi adalet yeniden yerleşiyor Dünya'ya
Sıra sende Türkistan'ım son ver ağlamaya
Tunç yürekli bir milletin ırkındansın sen,
Alparslan'ın Osman Batur'un torunusun sen
Nihayet Çin'e mezar olacak yurtsun sen.*

Fikret SÜYDÜNLÜ

*Albayraktan Gökbayrağa selam olsun
Albayrak giyinmiş kuşanmış Asena kız
Çırpınır kartallar harabe saçlarında
Dolanır bileklerine düşman zulmü
Anadolu çanağının güneydoğusunda
Titrek sesiyle Türkü çağırır mahpus kuytusunda*

*Gökbayrak giyinmiş kuşanmış Almula kız
Çırpınır güvercinler harabe bedeninde
Dolanır bileklerine Çin zulmü
Doğu Türkistan ovasının tam ortasında
Titrek sesiyle Uyguru çağırır mahpus kuytusunda*

Nazlı BELEN

HABERLER

DOĞU TÜRKİSTAN'DAN HABERLER

Çin, Doğu Türkistan'ın İlçe, Köy ve Kasabalarında Çift Dilli Eğitim Politikasını Genişletiyor

9 Ocak 2007 Uluslar arası insan hakları örgütleri ile dış ülkelerde faaliyet gösteren Uygur insan hakları örgütleri, Çin Yetkililerinin Uygur Bölgesinde uyguladığı "çift dilli" eğitim politikasına karşı çıktı.

Tanrıdağ sitesinin 31 Ağustos'taki haberine göre, **Yarkent** ilçesinin **Beşkent** köyündeki Uygurların genelde Çince bilmediği, fakat burada Uygur Özerk Bölgesinin hatta Çin'in diğer bölgelerine kıyasla en meşhur "çift dilli" köy okulunun olduğu belirtilmiştir. Habere göre, 1997'de açılan köy okulunda sadece sekiz Uygur Öğrenci okuyordu. Okul müdürü Hung Ming öğrencilerin sayısını artırmak için, köy halkına, hatta tarlalara bile giderek okul yaşı yaklaşan öğrencilerin anne babasını "çift dille" eğitime ikna etmek için büyük çaba harcadığı hatta onlarla beraber kaldığı belirtiliyor. Dört yıldan beri **Beşkent** "çift dil" ilkokulunu bitiren öğrencilere, öğrenimlerine devam etmeleri için kolaylık sağlanmaktadır.

Çin'in zorunlu hale getirdiği çift dille eğitim politikası ile Uygurların dilini unutturma çabası içinde olduğuna dikkat çeken Uygur teşkilatları dünya kamuoyunu bu meseleye önem verilmeye çağırılmaktadır.

Türkiye'den Bir Heyet Ürümçü'yi Ziyaret etti.

02 Eylül 2007'de, Türkiye Cumhuriyeti'nin Pekin Büyükelçisi Sayın **Oktay ÖZÜYE** başkanlığındaki bir heyet Uygur Bölgesinde ziyaretlerde bulundu.

Çin'in Xinhua ajansının haberine göre, heyet 31 Ağustos'ta Ürümçü'ye geldikten sonra, Uygur Özerk Bölgesi başkanı **İsmail Tilivaldi** başta olmak üzere bölge yöneticileriyle görüştü.

Görüşme sırasında **İsmail Tilivaldi** heyete Uygur diyarını tanıtırken, "Xinjiang'ın türlü doğal zenginlikleri bol, bunların hepsini açmak çok zor, ulaşım başta olmak üzere trafik ve ulaşım araçlarının her geçen gün iyileşmesiyle beraber, Xinjiang ile Çin'in diğer eyaletleri ve komşu ülkelerle olan ilişkileri her geçen gün yoğunlaşmaktadır. Ülke içi ve dış ülkelerdeki şirketler, büyük şirketler grubu arda arda Xinjiang'a gelip, bölgenin gelişmesi için girişimde bulunmakta, kısaca Xinjiang göz kamaştırıcı özellikleriyle altın toprağa dönüştü" dedi.

Haberde ayrıca Büyükelçi sayın **Oktay ÖZÜYE'de** kendisini Uygur bölgesinde ziyarette bulun-

masındaki hedefini açıkladı ve Türkiye ile Uygurların Dil, kültür, örf, adet ve gelenekleri açısından ortak benzerliklere sahip olduğunu, bu nedenle her iki tarafın da çok işbirliği yapması ve beraber gelişmesi gerektiğini söyledi.

Haberde yine, İsmail Tilivaldi Uygur Bölgesindeki Uygur, Kazak, Kırgız, Özbek, Tatar gibi Türkçe konuşan halkların Türkiye Türkleri ile ortak özelliklere sahip olduğuna ilişkin meseleye ifadesini belirtmemiş, sadece Türkiyeli konukların Ürümçü fuarında incelemelerde bulunması teklifinde bulunmuştur.

Hüseyin Celil tutuklandıktan bu yana ilk kez annesi ile görüşme fırsatına kavuştu.

Kanada'da yayınlanan global ve posta gazetelerinin **4 Eylül 2007** deki haberine göre, Kanada vatandaşı Hüseyin Celil'in, Çin yetkilileri tarafından tutuklandığı 18 aydan bu yana dün ilk kez annesi ve kız kardeşiyle görüşmesine izin verildi.

Çinli yetkililer Hüseyin Celil'in annesi ve kız kardeşinin Ürümçü'den 70 kilometre uzaklıktaki hapsedanede Hüseyin Celil'i ziyaret etmesine izin vermiş, fakat görüşme bir saatlik bir süreyle sınırlandırılmıştır.

Kanada Uygur Derneği Başkanı Memet Tohti'nin bildirdiğine göre, Hüseyin Celil annesi ve kız kardeşiyle görüşürken, annesi ile kız kardeşine sarılıp, birkaç dakika hasret giderdi. Hüseyin Celil, 2005'de Özbekistanlı eşiyile beraber Kanada vatandaşlığına geçmiştir. Geçen sene O, Kanada pasaportuyla Özbekis-

tan'a akraba ziyaretine gittiğinde, Özbekistan yetkilileri tarafından tutuklanarak Çin'e teslim edilmişti. Çinli yetkililer uzun süre Hüseyin Celil meselesini gizledi, bu süre zarfında Hüseyin Celil'in Çin hapisanesinde işken- ce gördüğü ve ten cezasına uğradığı bilinmektedir.

Çin polisleri Hüseyin Celil'in annesine Hüseyin Celil'in bu ay içerisinde başka hapisaneye taşınacağını bildirmiştir.

Kanada Uygur Derneği başkanı Memet Tohti'ye göre, Çin hükümetinin Hüseyin Celil'i başka hapisaneye naklettireceğini bildirmesi, Çin yönetiminin Hüseyin Celil'i bırakmamak için bütün kanuni yolları kapatacağının açık göstergesidir.

Çin hükümetinin Hüseyin Celil'i Kanada vatandaşlığını itiraf etmeden ten cezası vermesi, Kanada ile Çin'in diplomatik ilişkilerinde ciddi ihtilafların biri haline dönüştü.

7 Kişilik Ünlü İnsan Hakları savunucusu Arasında Rabiye Kadir Hanım

"Dünya kahramanları" teması ile hazırlanan bilbord ilanlarına Rabiye Kadir hanımda dahil edildi. Bu ilanlarda, Rabiye Kadir hanım, Pablo Efendi, Wey Jingshing, Munira Rahman, Eren Keskin, Erina, Schwetlana gibi dünyadaki en ünlü yedi insan hakları savunucusu resmedildi. Kısa hayat hikayeler kondu.

Rabiye Kadir hanımın resmi ilanının en başına diğerlerinden iki kat büyük konmuştur. "Rabiye Kadir Uygurların insan hakları mücadelesini yürüttüğü için sekiz yıl hapis cezasına çarptırılmıştır, diye not düşülmüştür.

Bu ilanlar Uluslararası Af Örgütü tarafından yapılmış, ilanının baş tarafında ise, ölüm cezasının kaldırılması, insan hakları ihlallerine son verilmesi gibi sloganlar yazılmıştır. Uluslararası Af Örgütü, uzun zamandan beri Uygur meselesine büyük önem vermektedir. Uluslararası Af Örgütü tarafından hazırlanıp, dağıtılan broşür ve dosyalar, Uygur meselesinin araştırılmasında vazgeçilmez kaynaklardır. Uluslararası Af Örgütü, Rabiye Kadir hanımın Çin hapisanesinden kurtulmasında büyük rol oynamanın yanı sıra, günümüzde de Rabiye Kadir hanımın dünyanın her yerinde sürdürdüğü faaliyetlerinin devam etmesi için büyük çaba gösteren ve destekleyen aktif bir örgüttür.

UAÖ'nün Rabiye Kadir Hanım başta olmak üzere "Dünyanın Kahramanları" nı ilan tahtalarında teşvik etmesindeki hedefi, bir taraftan dünya kamuoyunun UAÖ'nün faaliyetlerini maddi ve manevi açıdan destek sağlamak, diğer taraftan da uluslar arası insan hakları mücadelesine ilgi gösterenlerin sayısını çoğaltmak, ayrıca Çin'deki insan hakları ihlallerine karşı kamuoyu oluşturmaktır.

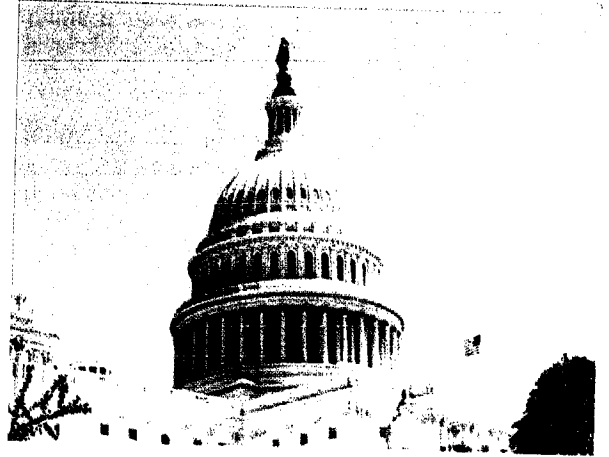
Uluslararası Af Örgütü, 2008 Pekin Olimpiyat Oyunları münasebetiyle Çin'deki insan hakları ihlallerini en sert eleştiren örgüttür. 2008 Pekin Olimpiyat Oyunlarına bir yıl kala ve zehirli mallar nedeni ile Çin'e karşı oluşan olumsuz hava ve bu ilanlar ile Avrupa'da Doğu Türkistan davası daha da tanınacaktır.

Komünist Çin Hükümeti Uygur Özerk Bölgesinde "Uç tür güce darbe vurma" kampanyasını daha da serletti.

Komünist Çin Hükümetinin Güvenlik Bakanı **Ju Yungkang** komünist partinin 17. olağan toplantısında, ülke içi ve dışındaki düşman güçlere darbe vurulması gerektiğini söylemişti. Komünist Çin Hükümeti Uygur Özerk Bölgesinde, meşhur Uygur yazarlarından **Zunun Kadir'in** eserlerinin yasaklanmasını istemişti.

Dünya Uygur Kurultayının lideri **Rabiye Hanım** Çin hükümetinin "milli bölücü, terörist ve aşırı dini güçlere darbe vurma" kampanyasını eleştirdi.

Amerikan Temsilciler Meclisi Uygurlara ilişkin önemli bir kararı onayladı.

17 Eylül 2007 günü Amerikan Temsilciler Meclisinde Uygurlara ilişkin önemli bir karar onaylandı.

Karar, Rus **Lehtinen Hanım**, Bay **Tom Lantos** ve **Rohrabacher** gibi temsilciler Meclisinde ağırlığı olan önemli üyeler tarafından hazırlanarak temsilciler Meclisine sunulmuştu.

497 sayılı karar da; "Çin Halk Cumhuriyetinin, **Rabiye Kadir** hanımın çocukları ve Kanada vatandaşı **Hüseyin Celil'i** hemen serbest bırakması, Uygurlara yönelik kültür, dil, din ve diğer konulardaki baskı politikasına son vermesi gerekmektedir." İfadeleri yer aldı.

Sayın **Fale'omawa'ega** da Çin hükümetinin Uygurların ekonomik ve eğitim özgürlüklerini kısıtlamasını eleştirdi. Uygurlar için hayati önem taşıyan

bu karar taslağı, Meclisi üyesi ve **SAMOA** adası vekili, demokrat **Fale'omawa'ega** tarafından sunuldu.

Sayın **Fale'omawa'ega**, karar taslağının hazırlanmasında katkıda bulunan üyelere çok teşekkür ettiğini ve insan hakları ile ilgili bu taslağının ne kadar önemli olduğunu belirttikten sonra; "bu kararın alınmasından sonra, Amerikan Kongresi, Çin hükümeti tarafından ağır ve vahşice baskılara maruz kalan Uygur Müslümanlarının durumu ve Uygur insan hakları hareketinin sesi **Rabiye Kadir'e** yönelik ölç alma politikasını kamuoyuna aktarmış olacaktır" dedi. Uzun zamandır Çin hükümetinin desteğiyle Uygurların anavatanına sürekli olarak akın eden Çinli göçmenlerin tehdidiyle karşı karşıya kaldıklarını buna rağmen kendi milli ve kültürel varlıklarını sürdürebilmek amacıyla mücadele ettiklerini, Çin hükümetinin Uygurlara kültürel, eğitim ve ekonomik açıdan gelişme fırsatı tanımadığını, ayrıca Çin hükümetinin Uygurların ekonomik ve eğitim özgürlüklerini kısıtlamakla beraber sistemli bir şekilde tarihi ve kültürel kitaplarını yaktığını ve mescitleri kapatmakta olduğunu sözlerine ekledi.

Sayın **Fale'omawa'ega** yine Çin'in terörizmle mücadeleyi bahane ederek, Uygurlara baskı yaptığını özellikle vurguladıktan sonra, Çin'in siyasi tutukluları mahkeme kararı olmaksızın hapse attığını ya da ailesine haber vermeden idam ettiğini, siyasi tutuklulara işkence yaptığını özellikle belirtti. Bununla beraber Uygurların çok az sayıdaki gösterilerinin de Çin tarafından sert bir şekilde bastırıldığını, özellikle Amerika'da yaşanan 11 Eylül terör olayından sonra, Çin'in terörizmle mücadele bahanesiyle Uygurlara uyguladığı insan hakları ihlallerini örtmeye çalıştığını ve Uygurları terörist ve bölücüler olarak adlandırdığını vurguladı.

Sayın **Fale'omawa'ega** Rabiye Kadir hanımın hayatı ve faaliyetleri hakkında bilgi verdi ve sırf Uygurların durumunu anlattığı için Çin tarafından hapse atıldığını, fakat uluslar arası toplumun baskısıyla Çin'in **Rabiye Kadir** hanımı şartlı olarak Amerika'ya sürgüne gönderdiğini, **Rabiye Kadir** Hanım Amerika'ya geldikten sonra sessiz kalmadığı için, Çin'in **Rabiye Kadir** hanımdan ölç almak amacıyla çocuklarını "vergi kaçakçısı" suçlamasıyla birini 7, diğerini de 9 yıl hapse mahkum ettiğini açıkladı.

Taslakla ilgili görüşlerini açıklamak üzere kürsüye çıkan Sayın **Kirstofér Simit** : "biz bugün gayretli fakat kalbi yaralı bir annenin "çocuklarımı bırak" sesine eşlik ediyoruz" dedi ve **Rabiye Kadir** hanımın insan hakları faaliyetlerini takdirle karşıladığının altını çizdi. **Rabiye** hanımın dünyadaki en ünlü insan hakları savunucularından biri olan Hindistanlı **Mahatma Gandhi**, Tibetli **Dalay Lama** gibi isimler arasında saydı ve "Tibetliler için **Dalay Lama** olduğu gibi, Uygurlar için de **Rabiye Kadir** Hanım vardır" dedi ve ekledi, "biz bugün gayretli fakat kalbi yaralı bir annenin "**Çocuklarımı bırak**" sesine eşlik ediyoruz"

Sayın **Kirstofér Simit** , **Rabiye Kadir** hanımın

başarıları üzerinde dururken, **Rabiye** hanımın bütün Uygurlar tarafından lider olarak kabul edildiğini ve **Rabiye** Hanımın Nobel Barış Ödülü adayı olduğunu ve Amerikan Başkanı **Bush**'un yeni dostu olduğunu da ilave etti.

Karar Taslağında Hüseyin Celil Meselesi Tartışıldı

Sayın **Fale'omawa'ega** yine 497 sayılı Karar Taslağının sahte suçlarla hapse atılan **Hüseyin Celil** meselesinin de tartışılacağını bildirip , " O, Çin mahkemesi tarafından suçlu bulunarak müebbet hapis cezasına çarptırıldı" dedi ve **Hüseyin Celil'i** sorgulayan mahkemeye Kanada Hükümeti temsilcisinin çağrılmadığını ve Kanada Büyükelçiliği mensuplarının **Hüseyin Celil** ile görüşmesine izin verilmediğini eleştirirken; " bu uzun zamandır sürdürülen diplomatik ölçülere aykırı olmanın yanı sıra, Hüseyin Celil'in uluslar arası toplum tarafından kabul edilen insan haklarını da ağır ihlalidir" dedi.

Karar Taslağına destek veren bir başka Temsilciler Meclisi üyesi olan **Kristofir SİMİT**, Çin hükümetinin Kanada vatandaşı Hüseyin Celil'i biran önce haptisten çıkarıp, ailesiyle birleştirmesi gerektiğini vurguladı.

Çin, Uygur Bölgesinde Rabiye Kadir'e Karşı Kampanya Başlattı

21.09.2007 Çin yetkilileri Doğu Türkistan bölgesinde Uygur Milli Hareketinin lideri **Rabiye Kadir** hanıma karşı kampanya başlatmıştır.

Ürümçi'deki gelişmelerden haberdar fakat adını vermek istemeyen güvenilir kaynakların bildirdiğine göre, Çin yetkilileri bu yıl Temmuz ve Ağustos aylarında bölge çapında üst düzey memurları **Rabiye Kadir** hanım'a karşı alınacak güvenlik toplantısına çağırılmış, toplantıda **Rabiye Kadir'in** Amerikan başkanı Bush ile buluşması ve Amerikan Kongresi ile Avrupa'daki faaliyetlerinin etkisini temizlemenin önemi ve **Rabiye Kadir'e** karşı mücadelenin kaçınılmaz bir mesele olduğu vurgulanmıştır.

60 sayfalı bir rapor olarak hazırlanmış, **Rabiye Kadir "karşı devrimci"** olarak belirtiliyor. Başkan **BUSH**, Haziran ayında **Rabiye Kadir** hanımı **PRAG**'da kabul ederken, **Rabiye** hanımın insan hakları ile ilgili faaliyetlerini övmüş ve evlatlarının hapse atılmasını, Çinli yetkililerin öç alması olduğunu söylemişti. Washington'da **BUSH** hükümetinin içindeki adını vermek istemeyen bazı kişilerin belirttiğine göre, Başkan **BUSH** **PRAG**'da **Rabiye Kadir** hanımı kabul etmesinden kısa bir süre sonra, Çin dışişleri bakanlığı Pekin'deki Amerikan Büyükelçisini bakanlığa çağırarak, Başkan **BUSH**'un **Rabiye Kadir** Hanım ile görüşme olayına bir açıklama getirmesini talep ederken, "bu olay Amerikan'ın Çin'i parçalama planının bir parçası mı" diye sormuştur.. Ancak Amerikan Büyükelçisi **Clark RANT**, cevap olarak "Amerikan hükümetinin insani hakları çiğnenen halklar ile görüşme ve seslerine kulak verme sorumluluğu vardır" demiştir.

Aksu Kelpin'de Bir Aile topluca Tutuklandı

25.09.2007 Ramazan ayının girmesiyle, Aksu İl Genel Müdürlüğü ile Keplin İlçe Emniyet Müdürlüğü tarafından eş zamanlı olarak düzenlenen operasyonda Aksu'da bir aileden Nur Ali Abduveli, Şir Ali Abduveli ve Enver Abduveli kardeşler, Enver Abduveli'nin eşi Hayrunnisa ve 5 yaşındaki oğlu İlyar ve yakın tanıdıkları olan Variscan Mamut, Ablimit ve Semetler tutuklanmışlardır.

Hayrunnisa ile oğlu 12 saat tutuklu kaldıktan sonra serbest bırakılsa da, diğerlerinin hangi sebepten dolayı tutuklandığı ve nerede tutulduğu bilinmemektedir.

Edinen bilgilere göre, polisler Abduveli ailesinin evini araştırırken bazı dini kitaplara el koymuştur. Adı geçen kişilerin tutuklanması, Uygur Özerk Bölgesi yetkililerinin Ramazan ayının girmesiyle sözde yasadışı dini faaliyetlere karşı başlatılan kampanyanın bir parçası olma ihtimali yüksektir.

Ramazan boyunca üniversitelerdeki Uygur öğrencilerin oruç tutması yasaklanmış, ayrıca denetim daha da arttırılmıştır.

Uygur bölgesinden gelen haberlere göre, Kaşgar pedagoji enstitüsü, öğrencilerini ramazan boyunca okula hapsedmiştir. Ayrıca Öğrencilerin dışarı çıkabilmesi için de fakülteden izin alınması şartı eklenmiş, öğrencilerin beraber yemek yemeleri ve sahura kalkması da yasaklanmıştır. Okul yetkilileri yine Cuma günleri öğrencilerin Cumaya gitmelerini önlemek amacıyla, saat tam birde derse girme uygulaması başlatmıştır. Bu uygulama, Uygur bölgesindeki bütün üniversitelerde uygulanmaktadır.

Hükümet bazı bölgelerde öğretim görevlilerini camii önünde dedektif olarak yerleştirerek, teravih namazına katılanları kayıt altına almıştır.

Uluslararası insan hakları örgütlerinin, Çin'de

insanların dini özgürlüklerinin ihlal edildiğine ilişkin raporları, Çin hükümeti tarafından daima reddedilmektedir. Çin, kendi vatandaşlarının dini vecibelerini özgürce yerine getirdiklerini, herhangi bir engelin söz konusu olmadığını ileri sürmektedir.

Uygurlar, İslam dininde en önemli farzlardan biri olarak sayılan hac farızını kendi başlarına yerine getirmekten mahrumdurlar.

Çin 2500 Kişiyi "Vatansever Din Adanı" olarak Yetiştirdi

30.09.2007 Çin, 2001'den bu yana 28 "Vatansever Din Adamları" kursu açmış ve bu kurslarda 5200 din adamı yetiştirmiştir. Xinhua ajansının haberine göre, vatansever din adamlarını eğitimden geçirme kursu, Şinjiang İslam Enstitüsünde tesis edilmiş, din adamlarına yönelik siyasi eğitim sırasında yine 100 genç "vatansever din adamları" ni yetiştirmiştir.

Haberde yine, eğitimden geçirilen imamlar, Uygur Özerk Bölgesinin kasaba ve köylerine yerleştirilmiştir. Eğitim sırasında Uygur Özerk Bölgesinin yöneticilerinden wang léchü'en, İsmail Tiliwaldi'ler birkaç kez eğitim kurslarına gelerek, imamlara hitap etmiştir.

Kurslarda, Komünist partinin 16. olağan kongresi, komünist partinin milli, dini, siyasi, ekonomik kalkınma, bilim ve teknoloji, Uygur bölgesinin 50 yıldan bu yana gelişmesi v.b konuların yanı sıra Çin devlet işleri kabinesi tarafından hazırlanan "**Şinjiang tarihi ve gelişimi**" kitabı, Çin anayasası ders olarak işlenmiştir. Gözlemciler göre, Uygur bölgesinin bütün mescitlerin imamlarına özel kimlik dağıtmış, eğitimden geçmeyenlerin imamlık yapması da yasaklanmıştır.

Rabiye Kadir Hanım İngiltere Parlamento üyeleri ile Görüştü

03.10.2007 Uluslar arası Af Örgütü'nün düzenlemesiyle İngiltere'de ziyarette bulunan Uygur milli hareketinin lideri ve DUK başkanı Rabiye Kadir

Hanım, İngiltere Hükümet yetkilileri, milletvekilleri ve insan hakları faaliyetçileriyle bir araya geldi ve onlara Uyguların günümüzdeki durumu ile Çin hükümetinin Uygurlara yönelik politikasını anlattı.

Rabiye hanım İngiltere Parlamentosunda yapılan toplantıda, İngiltere'nin bazı üst düzey meclis üyeleri ve İngiltere Dışişleri bakanlığının yöneticileriyle bir araya geldi.. Rabiye hanım onlardan Avrupa Parlamentosunun Uygur meselesine önem vermesini ve İngiltere BBC radyosu ve televizyonunda da Uygurca yayın yapılmasını talep etti.

Bay İlçesinde Yine Büyük Bir Doğal Gaz Rezervi Bulundu

10.10.2007 Xinhua ajansının 10 Ekim 2007 deki haberine göre, Çin'in Tarım petrol şirketi, **Aksu'nun Bay ilçesinde**, 130 milyar metreküp doğalgaz rezervi buldu. Günlük üretim miktarının olarak 286 bin metreküp olduğu tahmin ediliyor.

Doğu Türkistan bölgesindeki rezerv miktarı 100 milyar metreküpü aşan üç büyük doğal gaz kaynağından biri olacaktır: Diğer ikisi ise, **Aksu'nun Bay ilçesindeki Kara 2 ve KUÇA ilçesindeki DINA 2** olarak adlandırılan doğal gaz madenleridir.

Habere göre, Uygur bölgesindeki doğal gaz ve petrol rezerv miktarı, Çin'in tüm petrol ve doğal gaz rezerv miktarının % 25 ni teşkil eder, geçen yıl Uygur bölgesinde üretilen petrol miktarı 24 milyon, ton olup Çin ürettiği petrolün % 25'ini bu bölgeden sağlamaktadır. Çin'de kullanılan doğal gazınsa tamamını buradan temin etmektedir.

Rabiye Kadir Hanım Cenevre'de

26.10.2007 Uygur milli hareketinin önderi, DUK başkanı Rabiye Kadir hanım, Almanya'da bulunan **Enver CAN ve Askar CAN'la** birlikte **Cenevre'ye** gitti.

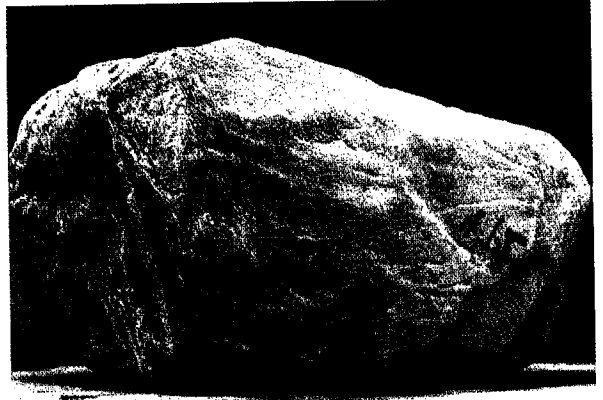
Rabiye hanım başkanlığındaki heyet, **CENEVRE'deki BM** insan hakları komisyonu, mülteciler bölümü yöneticileriyle görüştü ve görüşme sırasında Rabiye hanım, Orta Asya Türk Cumhuriyetleri, **Türkiye, Suudi Arabistan ve Pakistan'da** ikamet eden Uygur sığınmacılar ile ilgili bilgi verdi.

Rabiye hanım, dünya kamuoyunun, **Darfur, Filistin , Irak** ve dünyanın diğer yerlerindeki insanların durumundan bahsedilirken, kanı sömürülen Doğu Türkistan halkının sesine kulak vermemenin doğru olmadığını belirtti ve Uygur sığınmacılar hakkında karar verme yetkisini BM'nin ilgili ülkelerdeki şubelerine devretmesini talep etti.

Görüşmede, komisyonun Avrupa sorumlusu, Uygur meselesinin **Guantanamo'daki** Uygur meselesi

ile tanınmaya başladığını belirtirken, Uygur meselesinin biran önce BM'nin insan hakları komisyonunun gündemine dahil edileceğini ve Uygurlara ilişkin özel politika izleneceğini bildirdi.

Hoten Yeşim Taşının Fiyatı, Altının 40 Katını Geçiyor

30.10.2007 Uygur Bölgesi ile Hoten yeşim taşı ticaret sitesinin haberine göre, günümüzde Hoten yeşim taşının her gramının fiyatı 7594 yuan olup, altın fiyatından 40 kat daha fazla.

Hoten Yeşim taşının fiyatı son on yıl içerisinde her geçen gün yükselerek, birkaç bin kat artmıştır. Hoten Yeşim taşının son on yıl içerisinde sıradan insanların satın alamayacağı bir düzeyde fiyatının yükselmesindeki temel etkenlerin biri de, halkın yeşim taşına olan ihtiyacından kaynaklanmıyor, tam tersine yeşim taşının olağanüstü bir şekilde kazılıp, yağmalanmasından ve kaybolmasından kaynaklanmaktadır.

Çin merkezi televizyonunun 28 Ekim 2007 tarihindeki haberine göre, bilinçsizce yapılan kazılar ile nehir ve vadinin ekolojik doğal özelliğine ağır zarar verilmektedir.

Hoten Yeşim taşını arama tarihi, yedi bin yıl öncesine dayanmaktadır. **Yürüngkaş** vadisindeki yerel çiftçilerden edindiğimiz bilgilere göre, günümüzde Çin'den gelip yerel çiftçileri kullanarak yeşim taşı kazanların sayısı oldukça fazladır.

Rabiye Kadir Hanım Amerikan Kongresinde Uygur Kadınları ve Çocuk kaçaklığı ile ilgili şahitlik yemini etti.

31.10.2007 **Kristofir SİMİT**, Çin hükümetinin Uygurlara yönelik dini, milli ve doğum kontrol politikasını sürekli olarak sert bir dille eleştiren Amerikan Temsilciler Meclisinin üyelerinden biridir.

Pekin Olimpiyat Oyunlarının yaklaşmasıyla beraber, uluslar arası toplumun Çin'in insan hakları ihlallerine yönelik dikkati de yoğunlaşmaktadır. Kadın

ve Çocuk kaçakçılığı, insan hakları ihlalleri kapsamına giren önemli konulardan biridir. Dolayısıyla Amerika, Çin'i 2007'de insan kaçakçılığında incelenmesi gereken ülkeler listesine dahil etmiştir. Amerikan Kongresi Çarşamba günü şahitlik yemini etme toplantısı düzenledi ve toplantıda Çin'deki insan kaçakçılığıyla ilgili tarafların görüşlerini aldı: Uygurların Lideri Rabiye Kadir Hanım da Uygur kadınlar ve Çocuk kaçakçılığı ile ilgili şahitlik yemini etti.

Mark Léygon: Çin hükümetinin tedbiri "malum siyasi plan"ın bir parçası, dolayısıyla Çin, Amerika dışişleri bakanlığı tarafından yayınlanan 2007 insan kaçakçılığı raporundaki listeye dahil edilmenin yanı sıra, insan kaçakçılığı ile mücadele ve insan kaçakçılığında zarara uğrayanları kurtarma konusunda samimi olmamakla suçlanan ülkelerin biridir. Bununla ilgili olarak, Çin'in Uygur kızlarını Çin'e mecburi götürme politikası da insan kaçakçılığına dahil mi? veya Değil mi? Konulu mesele Amerikan Kongresinin dikkatini çekmektedir.

Amerikan Temsilciler Meclisi insani grubu, Çin'deki insan kaçakçılığı ile ilgili özel şahitlik yemini etme toplantısı düzenledi ve Amerika Dışişleri Bakanlığı Uluslararası Uygur İnsan Hakları ve Demokrasi Vakfı, Uluslararası Af Örgütü gibi teşkilat ve örgütlerin konuya ilişkin görüşlerini aldı.

Amerika Dışişleri Bakanlığının insan kaçakçılığı ile mücadele ve denetleme bölüm başkanı **Mark Léygon**, "Çin, sadece uluslar arası insan kaçakçılığı ticaretinin geçici durağı ve hedefi değil, aynı zamanda insan kaçakçılığı ticaretinin kaynağıdır" dedi ve Çin'in Uygur kızlarını zorla Çin'e götürme politikasını özellikle dile getirdi. Ayrıca, Çin hükümetinin bu tedbirini "malum siyasi plan"ının bir parçası olduğunu belirtirken, "eğer siz meseleye özgür Asya radyosu ve başka tarafların Uygurları, özellikle Uygur kadınlarını Pekin, Tianjin, Jiangsu, Chingdao, Sendong'a götürüp, düşük ücretle çalıştırdığıyla ilgili demeçlerine bir bütün olarak baktığınızda, Çin hükümetinin Doğu Türkistan'ı tamamen ele geçirme politikasının bir parçası olduğuna inanacaksınız." dedi.

"Eğer Uygur kızlarının durumu haberlerdeki gibi ise, bu insan kaçakçılığına girer"

Çinli göçmenlerin yoğun bir biçimde Doğu Türkistan'a göç ettirilmekte olduğu vurgulayan büyükelçi **Léygon'a** göre, Uygurların özellikle ergenlik yaşındaki Uygur kadınlarının öz yurdunda işe yerleştirilme mümkün olsa da, zorla Çin'e göç ettirilmesinin Uygurların nüfusunu etkileyeceği bellidir. Özgür Asya Radyosu muhabiri bu yılın başında Yarkent İlçesinin Kaçung köyündeki

yerel memurları ziyaret ederken, onların bu köyedeki Uygurların durumu Amerika Dışişleri Bakanlığı insan kaçakçılığı ile mücadele bölümünün dikkatini çekmiştir.

Bu nedenle Büyükelçi **Léygon** "Eğer Uygur kızlarının durumu haberlerdeki ile aynı ise, bu insan kaçakçılığına girer" demiştir.

Uygur milli hareketinin lideri, insan hakları önderi Rabiye Kadir hanım, toplantıda, Çin'e zorla göç ettirilen Uygur kızlarının durumuyla ilgili bilgi verirken: "Çin hükümeti bize karşı 11 türlü etnik ulusları temizleme politikası gütmektedir" dedi. O, Çin yetkililerinin Uygur ebeveynlere para cezası verme, topraklarını elinden alma, mecburi çalışma kamplarına sürmekle tehdit ederek, kızlarını Çin'e zorla göç ettirmekte olduğunu vurguladı ve Çin'deki Uygur kızlarının her gün 14 saat çalışmaya maruz kalmasının yanı sıra, çok az maaş ile kötü koşullarda çalışma ve yaşamaya maruz kaldığını ve iletişim kurmasının imkansız olduğunu belirtti.

Rabiye hanım, "biz, kızların sadece kölelik için çalıştırılmadığını, aynı zamanda cinsel kölelik için de çalışma gibi bir tehdit ve felaketle karşı karşıya olduğunu düşünüyoruz, ayrıca Uygur kızlarını Uygur erkeklerden uzaklaştırarak, Çin kültürüyle asimile etmek, Çin'in Doğu eyaletlerinde Çinli erkeklere kadın yetersizliği gibi boşluğu Uygur kızlarıyla doldurmaya çalıştığını inanıyoruz" dedi. Rabiye hanım Amerika hükümetinin bu meseleye önem vermesi gerektiğini dolayısıyla Amerikan Kongresinin Uygur kızlarıyla ilgili özellikle kanun çıkarmasını talep etti.

Kristofir SİMİT, Çin'in Uygurlara "ırksal temizleme" politikası uygulamakta olduğunu belirtirken, Çin hükümetinin Uygurlara yönelik dini, milli ve doğum kontrol politikasını sert bir dille eleştiren Amerikan Temsilciler Meclisinin üyelerinden biridir. O, toplantıdaki konuşmasında, Çin yetkililerinin Uygurlara yönelik baskı politikasının kabul edilemez olduğunu altını çizdi ve "bana göre Çin Uygurlara "ırksal temizleme" politikası gütmektedir", dedi.

Çin'in Uygurlara yönelik uyguladığı 2 çocuk sahibi olmakla yetinme doğum kontrol politikasını "ırksal temizleme" olarak vurgulayan **Kristofir SİMİT**, "Rabiye Kadir bu siyasetin bebekleri öldürmekle Uygurlara karşı yürütülen "ırksal temizleme" hareketini açığa çıkarmıştır, dolayısıyla bu siyaset, BM'nin "ırksal temizleme" ölçülerine de tamamen uygundur", dedi ve Çin yetkililerinin Uygur kızlarını Çin'e zorla göç ettirmesini de geniş kapsamlı "ırksal temizleme" politikasının bir parçası olarak niteledi.

Çin'de uygulanmakta olan insan kaçakçılığı esas olarak Çin'in önemli eyaletlerini kadın ve çocuk ticaret merkezi ve onları cinsel köle ve ucuz iş gücüne dönüştürmek amacıyla uygulanmaktadır. Uluslar arası Çalışanlar Birliğinin statiklerine göre, her yıl Çin'in iç bölgelerinde yaklaşık 20.000 kişi satılmakta, bunun %90 kadınlar ve çocuklardır. Esas olan cinsel sömür amaçlı insan kaçakçılığıdır. Bazı uzmanlara göre, Çin'in tek çocuk politikası, kadın erkek arasındaki farkı büyütür, "kadın ticaretinin güçlenmesine sebep olmaktadır.

DERNEKTEN HABERLER

Kapadokya Gezisi

Doğu Türkistan Kültür Dayanışma Derneği Hanımlar Komisyonunun kültürel amaçlı faaliyetlerinden biriside Kapadokya yöresine yapmış oldukları gezi ile gerçekleşti. Kapadokya gezisine mahallemizde ikamet etmekte olan bayanlar yoğun ilgi gösterdi. Dernek faaliyetlerinde bir ilk olan hanım kollarının böyle bir etkinlik yapması ayrıca sevinçle karşılanmıştır.

09.09.2007 tarihlerinde Yaklaşık 45 kişilik kafile ile erken saatlerde dernek binamızda buluşan bayanlar derneğimiz tarafından tahsis edilen araç ile Ürgüp, Kapadokya, Göreme gibi tarihi ve turistik yöreleri ziyaret ederek Kozaklı'da 5 yıldızlı Diva İbis termal otelde bir gece konaklama sonrası, tüm hanım kardeşlerimiz memnuniyetlerini bildirerek böylesi kültürel faaliyetlerin devamını isteyerek derneğimize ve bu organizasyonda emeği geçenlere teşekkür ettiler.

Çin'in Doğu Türkistan'da Türk'lere Yaptığı Zulüm Protesto Edildi

01.10.2007 Ankara: Ankara Şubemizin organizasyonu ile, Doğu Türkistan'ı işgali, Çin halk Cumhuriyeti'nin kuruluş yıldönümü olan 01 Ekim günü protesto edildi. 1949 yılından itibaren Doğu Türkistan'ı işgal altında tutan Çin, Doğu Türkistan'ı terk etmeye çağrıldı.

Protesto gösterisine, Türkiye Kamu Sen konfederasyonuna bağlı federasyon başkanları, Etimesgut eski belediye başkan Yardımcısı Ali Metin ve çok sayıda federasyona bağlı sendika üyeleri katıldı. Protesto esnasında basın açıklaması okundu ve Büyükelçilik önüne siyah çelenk bırakıldı. Çin hükümetinin Doğu Türkistan'da Müslüman Türk'lere yönelik yaptığı zulüm protesto edildi.

Grup, "İşgalci Çin Doğu Türkistan'dan defol", "Birleşmiş Milletler göreve" gibi sloganlar attı. Grup adına Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği Ankara Şube Başkanı Hayrullah Efendigil yaptığı açıklamada, bugün Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuruluş yıldönümü olduğunu hatırlatarak, 58 yıldır Çin hükümetinin Doğu Türkistan'da Türkler'e akıl almaz işkenceler yaparak o toprakların sahiplerini azınlık durumuna düşürmek ve yok etmek istediğini söyledi.

Doğu Türkistan halkının en doğal taleplerinin Çin hükümetince sanki bir terörün parçasıymış gibi gösterildiğini ifade eden Efendigil, 16-45 yaş arası gençlere potansiyel suçlu muamelesi yapıldığını kaydetti. Uygurca eğitimin tamamen kaldırıldığını, Uygur öğretim görevlilerinin emekli edilerek yerlerine Çinlilerin atandığını söyleyen Efendigil, böylece Uygur dilinin yok edilmeye çalışıldığını vurguladı.

Efendigil, Çin hükümetinin yakın zamanda yine 2008 Pekin olimpiyatlarını bahane ederek işgal altında tuttuğu Doğu Türkistan'da her ay düzenli olarak 'temizlik hareketi' 'sert vuruş' gibi adlar altında operasyonlar düzenleyerek suçsuz gençleri evlerinden alarak tutukladıklarını belirterek, tüm sporculardan ve bilhassa Türkiye'den, Türk cumhuriyetlerinden ve İslam ülkelerinden olimpiyatları boykot etmeye çağırırdı.

İslam Konferansı Örgütünü Ziyaret

6.10.2007 Arabistan: İslam Konferansı Örgütü Azınlıklar Sorumlusu Ali Demirci, Genel başkanımız Seyit TÜMTÜRK tarafından ziyaret edildi.

Suudi Arabistan'da makamında ziyaret edilen Sayın Demirci'ye Doğu Türkistan konusunda İKÖ bünyesinde yapılabilecekler hakkında bilgi verildi.

İKÖ bünyesinde üye ülkelerin Doğu Türkistan'da Çin tarafından yapılan zulüm ve soykırım hakkında bilgilendirilmesi, İKÖ bünyesinde Doğu Türkistan'ın temsil edilmesi taleplerimiz iletildi.

Çin'in Doğu Türkistanlı hacı adaylarına uyguladığı baskı dile getirildi. Çin'in Doğu Türkistan nüfusunu 7 milyon olarak gösterdiği, bu nedenle 35 milyon Müslüman Doğu Türkistanlı için yeterli

kota tanınmadığı dile getirildi. Verilen kotasında Çinli Müslümanlar için kullanıldığı, Doğu Türkistanlılar için minimum sayıda kota ayrıldığı kendisine aktarıldı. Bunun yanında kendi imkanları ile hac yapmak isteyenlerin de Çin tarafından engellendiği, Doğu Türkistanlıların hac için tek çıkış kapısı olan Pakistan ile ortak hareket ederek hac farızasının yerine getirmelerinin engellendiği teferruatlı olarak anlatıldı.

Tüm Müslüman ülkeleri bünyesinde bulunduran İKÖ'nün, tarihinin en zor dönemlerinden geçen Doğu Türkistan'a ilgi göstermesi, Çin ile olan ilişkilerde Müslüman Doğu Türkistan halkının hakları konusunda baskı oluşturmamasının önemi üzerinde duruldu.

Sayın Demirci büyük önem verdiği ziyaret sonrasında taleplerimizin İKÖ bünyesinde gerçekleşmesi için gerekli çalışmalar yapacağını söyledi. Ziyaret esnasında Gökbayrak dergisi Suudi Arabistan temsilcisi Sırajettin Azizi Beyde hazır bulundu.

Çin'in Doğu Türkistan POLİTİKASI

Prof. Dr. Salih AYNURAL
GYTE İşletme Fak. Dekanı

Çin, dünyanın en fazla nüfusuna ve 9.596.960 km² yüzölçümüne sahip, son dönemde gerçekleştirdiği büyük ekonomik gelişmeyle bütün dünya ülkelerinin dikkatini üzerine çeken bir ülkedir. Bugün ABD'den sonra dünyanın en fazla petrol tüketen ülkesi konumuna gelmiştir.

Yaklaşık 9.6 milyon km²'lik Çin'in, %42.3'lük kısmı sömürgesi altında tuttuğu Doğu Türkistan (1.66 milyon km²), Tibet (1.22 milyon km²) ve İç Moğolistan'a (1.18 milyon km²) aittir. Biz bu çalışmamızda; sekiz ülkeyle sınırı olan, bu sınırlarının toplamı 5.600 km'ye ulaşan, Çin'in uluslar arası sınırlarının 1/4'üne sahip Doğu Türkistan'ın, Çin için ne kadar önemli olduğuna ve Çin'in bu bölgeye yönelik politikalarına ve stratejilerine açıklık getirmeye çalışacağız.

Çin'in Doğu Türkistan'ı Kadimi Çin Yurdu Gösterme Çabaları

Çin, hem eğitim hem de propaganda çalışmalarında Doğu Türkistan'ın Çin'in tarihsel toprakları olduğu tezi üzerinde durmaktadır.¹ Gerçekte ise Çin, Doğu Türkistan topraklarını 1759 yılında işgal etmiştir. Üstelik bu işgalden sonra 1863'te bağımsız Doğu Türkistan Devleti kurulmuş 1877 yılına kadar varlığını sürdürmüştür. Aynı şekilde 1933 ve 1944'te iki kez daha bağımsızlığına kavuşan Doğu Türkistan, her ikisinde de Rusya'nın Çin'i desteklemesiyle tekrar bağımsızlığını kaybetmiştir.

Esas itibarıyla Çin'in kadimi toprakları Çin Seddinin gerisindedir. Doğu Türkistan hiçbir zaman Çin Seddinin gerisinde yer almamıştır. Doğu Türkistan hem sosyal yapı hem de kültürel bakımdan Çin Bölgelerinden büyük farklılıklar arz etmektedir.²

Çin, Doğu Türkistan bölgesinin kendi toprakları olduğu tezini kuvvetlendirmek için "Türkistan" kavramını ortadan kaldırma ve yer adlarını Çinileştirme siyaseti gütmektedir. Nitekim ilk adım 1884 yılında atılmış Doğu Türkistan, "Şincan" olarak değiştirilmiş, 1955'te de

"Şincan Uygur Otonom Bölgesi" adını almıştır. "Türkistan", Türklerin yaşadığı yerler, Türklerin ana yurdu anlamına gelmektedir.³ Ayrıca Türkistan demek, Türklerin birlik ve beraberliği demektir. Bu bakımdan Çinliler, "Türkistan" teriminin kullanılmaya devam edilmesi halinde amaçlarına ulaşamayacaklarını farkındadırlar.

Çin bir yandan Doğu Türkistan'ın kadimi Çin yurdu olduğunu iddia ederken, diğer yandan bu bölgeye "Şincan" adını vererek kendisiyle çelişki içerisine düşmektedir. Çünkü "Şincan" yeni kazanılmış topraklar anlamına gelmektedir. Madem ki Doğu Türkistan kadimi Çin topraklarıydı niçin "Şincan" adı verilmiştir?

Çin'in Göç ve Nüfus Politikası

Çin'in uyguladığı en önemli nüfus politikalarının başında Doğu Türkistan'da Türk nüfusunu düşük gösterme politikasıdır. 2000 yılı resmi nüfus sayımı sonuçlarına göre Doğu Türkistan'da 19.6 milyon insan yaşamaktadır. Ancak bu rakamlara bu bölgede görevli askerler ve aileleri, kayda geçmeyenler dahil edilmemiştir. Bu nüfusun yaklaşık %53'ünü Türkler teşkil ederken, Han Çinlilerinin oranı %40.58'dir. Oysa 1935 yılında yayınlanan China Hand Book'a göre 1929'da Doğu Türkistan'da 4-6 milyon civarında nüfus vardır. Yine China Hand Book'a göre 1943 yılındaki nüfus 4.380.020'dir.⁴ Bu dönemde %5 bile Çinli nüfusun bu bölgede olmadığını göz önüne aldığımızda en az 4 milyon Türk'ün Doğu Türkistan'da yaşadığı anlaşılmaktadır. Buradan hareketle, normal nüfus artışı dikkate alındığında bugün Doğu Türkistan'da en az 20 milyon Türk nüfusunun varlığını rahatlıkla söyleyebiliriz.⁵

Çin, ülke nüfusunun aşırı fazlalığı nedeniyle (yaklaşık 1.3 milyar) uzun zamandır nüfus planlaması yapmaktadır. Bu planlamaya göre, şehirlerde doğum izni birle sınırlı iken, kırsal bölgelerde bu sınır ikidir. Doğu Türkistan'da ise bu sınırlama şehirlerde iki, kırsal bölgelerde üç şeklindedir. Elbette genel politika göz

önüne alındığında Doğu Türkistanlılar avantajlı bir duruma sahipmiş gibi görünüyorsa da, buradaki amaç Çinlilerin Doğu Türkistan'a göçünü cazip hale getirmek politikasından başka bir şey değildir.

Çin, Doğu Türkistan'a Çinli göçünü yönlendirmeyi 1949 yılından itibaren bir politika haline getirmiştir. Resmi makamlara göre 1949'da %6 civarında olan Han Çinlileri bugün %41'leri bulmuştur. Bu artış, Çin'in göç politikasını ne denli başarıyla yürüttüğünün açık kanıtıdır.

Çin, elli küsur sene içerisinde Doğu Türkistan'a Çinli göçünü temin için her yolu denemiştir. Önce bu bölgeye askerleri getirtmiş, daha sonra erkek asker nüfusunu dengelemek için bir kısım bekar bayanları göç ettirmiştir. Ayrıca Doğu Türkistan'ı sürgün yeri olarak kullanmış, özellikle 1957-58 yıllarında rejim muhalifi Çinliler bu bölgeye sürülmüşlerdir. Göçler, 1960 yılında Doğu Türkistan'a demiryolu bağlantısının kurulmasıyla birlikte katlanarak artmaya devam etmiştir.⁶

Çin, Doğu Türkistan'a Çinli göçünü cazip hale getirmek için yukarıda ifade ettiğimiz gibi çocuk sayısını artırmaktan, iş garantisine varıncaya kadar birçok imtiyazlar tanımaktadır.⁷ Nitekim burada kurulan Yapı Üretim Kooperatifleri, petrol, doğal gaz ve birçok maden işletmeleri ve sanayi tesislerinde çalışanların %90'nından fazlası Han Çinlileridir. Bu işletmelerde çalışan Türklerin sayısı yok denilebilecek kadar azdır.⁸ Dolayısıyla Doğu Türkistan Çinliler için her bakımdan imtiyazlı hale getirilmiştir. Bu nedenle, Doğu Türkistan'da Türk yerleşim bölgeleriyle Çin yerleşim bölgeleri arasında ekonomik bakımdan Çinliler lehine büyük farklılıklar vardır. Çinlilerin çoğunlukla yaşadığı şehirlerde kişi başına düşen gelir çok yükseklerde iken, Türklerin çoğunluk olduğu bölgelerde oldukça düşüktür. Nitekim, Türk nüfusunun %90'ları geçtiği Hotan ve Kaşgar'da 2002 istatistiklerine göre kişi başına düşen ortalama gelir 1977 ve 2650 yuan iken, Çinlilerin yoğun yaşadığı Ürümqi'de 17.780, Karamay'da 40.033 yuandır.⁵

Doğu Türkistan özerk statüde ve 1982 Çin Anayasasına göre iç işlerinde serbest olmasına rağmen bu haklar kağıt üzerinde kalmakta, uygulamada Çinlilerin hakimiyeti açıkça görülmektedir. Nitekim, küçük şehir

ve kasabalarda yönetim daha çok Türklerin kontrolünde olmasına karşılık büyük şehirler ve hükümet düzeyinde kontrol Çinlilerin elindedir. Bu bölgenin Hükümet Başkanı Türk olmakla birlikte Çinlilerin idare anlayışının dışına çıkma şansı yoktur.¹⁰

Çinliler, daha çok Doğu Türkistan'ın kuzeyinde ve başkent Ürümqi'yi de içine alan Junggar Bölgesine yerleşmişlerdir. Güney Bölgesinde ise Türkler çoğunluğu teşkil etmektedirler. Türkler umumiyetle kırsal kesimde yaşarlarken, Çinliler şehirlerde yaşamaktadır. Nitekim şehirlerde yaşayan Çinlilerin oranı %90'ları bulmaktadır. Bugün Doğu Türkistan'ın başkenti Ürümqi'de yaşayan Türklerin oranı %12 civarındadır.

Çin'in, Doğu Türkistan'a göç politikasının 4 önemli amacı vardır.

- Nüfus yoğunluğu oldukça yüksek olan ülkeyi nüfus baskısından kurtarmaya çalışmak,
- Doğu Türkistan'da Çin hakimiyetini ve kontrolünü pekiştirmek,
- Doğu Türkistanlıları kendi topraklarında azınlığa düşürmek,
- Nüfus baskısı ve diğer destekleyici politikalarla Türkleri asimile etmektir.

Çin, nasıl ki Doğu Türkistan'a Çinli göçünü teşvik etmekteyse, Doğu Türkistan'dan Çin'in diğer bölgelerine de Türk göçünü teşvik etmektedir. Nitekim, Doğu Türkistan'da baskı altında yaşayan Türkler, bu baskıyı Çin bölgelerinde görmemekte ve yaşamamaktadırlar.

Son zamanlarda Doğu Türkistan'dan gelenlerle yaptığımız görüşmelerde, bu bölgeden özellikle genç Türk kızlarının cazip iş teklifleriyle Çin Bölgelerine götürülmelerinin yoğunlaştığı ifade edilmektedir. Bu şekilde Doğu Türkistan'dan ayrılan genç kızların zaman içerisinde bir kısmının Çinlilerle evlenerek asimile olacakları düşünülmektedir. Nitekim Çin Hükümeti, Çinlilerle evlenmeyi desteklemekte ve cazip hale getirmeye çalışmaktadır. Buna rağmen Doğu Türkistan halkı bu konuda büyük direnç göstermeye devam etmektedir. 1990 yılında yapılan bir araştırmaya göre, 12.691 Uygur erkeğinden Han Çinlisiyle evlenen sadece 2 kişi, 949 Kazak erkeğinden Han Çinlisiyle evlenen ise hiç yoktur.¹¹

Çin'in Eğitim Politikası

Çin, uzun yıllar Doğu Türkistan Türklerini tecrit politikası uygulamış, Türkleri eğitimsiz bırakarak bu bölgeyi rahat kontrol altına alabileceğini zannetmiştir. Ancak, bu politika sonucunda Türklerin gelenek, görenek, kültür ve kimliklerini olduğu gibi muhafaza etmeleri üzerine son yıllarda tecrit politikasını terk ederek entegre politikasına başlamışlardır. Çince eğitim ön plana alınmış, Türkçe eğitim veren okulların bazıları kapatılmış yerine Çince eğitim veren okullar açılmıştır. Yüksek okullarda da bir kısım Türkçe dersler kaldırılmış yerine Çince dersler ikame edilmiştir. Daha önce Türk okullarında Çince 3. sınıftan itibaren öğretilirken, bugün 1. sınıftan itibaren öğretilmeye başlanmıştır.¹² Zaten Çin Hükü-

meti 2004 temmuzunda bütün azınlık okullarının Çin okullarıyla bütünleştirileceğini, Türk dili ve kültürünün okullarda öğretilmeyeceğini beyan ederek niyetinin ne olduğunu açıkça göstermiştir.¹³

Çin'de Mançular, Moğollar, Koreliler ve Huiler Türklerden, Han Çinlileri ise hepsinden daha fazla eğitimlidirler.¹⁴ Doğu Türkistan'da 1990 istatistiklerine göre 4 yıllık üniversiteden mezun Türklerin ortalaması %0.7 iken, Han Çinlilerinin %1.2, meslek lisesinden mezun Uygur Türklerinin oranı %2.7 iken, Han Çinlilerinde bu oran %5'dir.¹⁵

Çin, Doğu Türkistan'da gelenek, görenek ve kimliklerin korunmasından oldukça rahatsızlık duymaktadır. Bunun için Türk kimliğini, gelenek ve göreneklerini ayakta tutabilecek her şeye karşı savaş açmış durumdadır. Nitekim 2002 yılında Kaşgar'da Türk tarihine, kültürüne ve İslam dinine ait binlerce eser işe yaramaz gerekçesiyle yakılmıştır.¹⁶ Cami sayısı sınırlandırılmıştır. Doğu Türkistan parti sekreteri Ekim 2002 tarihinde yaptığı bir konuşmada "Doğu Türkistan'daki camilerin yeter-

li olduğu bundan sonra yeni cami inşaatlarına izin verilmeyeceklerini..." ifade etmiştir.¹⁷

Okullarda dini eğitime müsaade edilmemekte¹⁸, oruç tutan öğrenciler rapor edilerek kara listeye alınmaktadır.¹⁹

Türkçe eğitim veren okullardan mezun olanlara katiyetle iş vermemek yoluyla Türkçe eğitim yapan okullara talebi azaltmak, buna karşılık Çince eğitim veren okullardan mezun olanlara bazı imtiyazlar sağlayarak bu okullara olan talebi artırmak, Türk olduğu halde Çin kültürüyle yetişenleri önemli mevkilere getirmek Çin'in olağan politikaları arasındadır.²⁰

Çin'in Doğu Türkistan'ın Bağımsızlığı için Mücadele Eden Teşkilatları Terörist Örgütler Şeklinde Gösterme Gayretleri

Bugün Çin'in en korktuğu şey, Doğu Türkistan'ın bağımsızlığına kavuşarak işgalden kurtulmasıdır. Bu nedenle, Doğu Türkistan'ın temel haklarını savunan veya bağımsızlığını isteyen kurum ve kuruluşların en

küçük demokratik eylemleri dahi Çinli yetkililer tarafından terör eylemleri olarak gösterilmektedir. Nitekim Çin Hükümeti, 15 Aralık 2003 tarihinde aldığı bir kararla, Doğu Türkistan Kurtuluş Teşkilatı, Doğu Türkistan İslami Hareketi ve Doğu Türkistan Enformasyon Merkezi gibi bağımsızlık mücadelesi veren teşkilatları terörist teşkilatlar olarak ilan etmiştir.²¹

Burada Aralık 2001'de Pekin'i ziyaret eden ABD'nin üst düzey terör uzmanı Francis X. Taylor'un "Washington'un Doğu Türkistan'ın bağımsızlığı için mücadele eden Müslüman ayrılıkçıların terör ağıyla hiçbir alakaları olmadığını ..... " zikretmesine rağmen²², ABD'nin Çin'in terörizme karşı desteğini alabilmek için, Doğu Türkistan İslami Hareketini politik bir kararla Birleşmiş Milletlerin terörist kuruluşlar listesine aldirtmasının da etkisi olmuştur. Bu karar uluslar arası kamuoyunda hayli eleştirilmiştir. Zaten ABD'de bu kararı içine sindirerek aldirtmamıştır. Nitekim ABD, 2003 yılında Çin'in Doğu Türkistan Kurtuluş Örgütü'nün de terörist listesine alınması teklifini ret etmiştir.²³

Çin, Doğu Türkistan'da meydana gelen olayları abartarak ve büyük terör olayları şeklinde dünya kamuoyuna sunmaya çalışmaktadır. Bu maksatla, birçok ülkeden basın mensupları davet ederek, onları bir takım döküman ve video gösterileriyle etkilemeye ve uluslar arası kamuoyu yaratmaya gayret göstermektedir.

Çin resmi makamlarına göre; 1990-2001 yılları arasında Doğu Türkistanlı teröristler 200 civarında eylemde bulunmuşlar, bu eylemler sonucunda 162 kişi ölmüş, 440 kişi yaralanmıştır.²⁴ Araştırmacı Marika Vicziany'e göre ise; bu yıllar arasında 41 şiddet olayı olmuş, bu olaylar neticesinde 58 kişi ölmüş, 179 kişi yaralanmıştır. Üstelik araştırmacıya göre; Doğu Türkistan'da meydana gelen olaylar rastgele insan kitlesini öldürmek veya devlet kurmak için önlerine ne gelirse

yakıp döken anlayışa sahip olaylar değildir. Ayrıca Doğu Türkistan'da bağımsızlık yanlılarında radikal İslamcı hareketlerin varlığını destekleyecek hiçbir güçlü delil yoktur.²⁵ Başka bir araştırmacı James Millward'a göre ise; bu dönem de ölenlerin sayısının 57 olduğu, diğer 105 kişinin terörden kaynaklanan bir ölüm olup olmadığının belirlenemediğidir.²⁶

Gerçekte ise; bu tarihler arasında Çin devlet terörü sonucunda ölen ve yaralanan Türklerin sayısı binleri geçmektedir. Nitekim, 1995 Temmuzunda halk tarafından sevilen ve sayılan bir imamın Hotan'da tutuklanmasından sonra Cuma namazına giden cemaatin olayı öğrenmesi sonucu sokakta olayı protesto etmelerine güvenlik güçlerinin ateşle cevap vermesiyle çok sayıda insan ölmüş ve yaralanmıştır. Yine Şubat 1997'de, Gulca şehrinde bir kısım gençlerin uyuşturucu ve alkolle mücadele toplantısını radikal İslamcıların toplantısı olarak algılayan güvenlik güçlerinin toplantıyı basmaları sonucunda yüzlerce genç hayatını kaybetmiştir.²⁷

1989 yılında Pekin'in Tiannanmen meydanında biraz daha fazla hürriyet ve demokrasi isteyen insanlarla güvenlik güçlerinin çatışması sonucunda binlerce kişi ölmüş, onbinlercesi yaralanmıştır. Üstelik, devletin 1964'te Doğu Türkistan'da başlattığı ve 1995'e kadar süren 44 nükleer deneme sonucunda ölen ve sakat kalanların sayısı ise bilinmemektedir.²⁸

Çin, Doğu Türkistan'ın bağımsızlığını isteyen veya destekleyenlere asla taviz vermemektedir. Bu nedenle Doğu Türkistan'da idam edilenlerin sayısı, Çin'in diğer bölgelerine göre 1997'de 5, 1998'de 2, 1999'da ise 6 katıdır.²⁹ Uluslar arası Af Örgütü'ne göre, 1997-2002 yılları arasında idam edilen Türklerin sayısı 200'den fazladır.³⁰

Özellikle 11 Eylül olaylarından sonra Çin, dünya konjoktüründen yararlanmaya çalışarak, Doğu Türkistan'da meydana gelen her olayı el kaide bağlantılı İslamcı teröristlerin eylemleri olarak göstermeye çalışmaktadır. Sadece dil, din ve vicdan hürriyeti isteyenler dahi İslamcı terörist muamelesi görek baskı altına alınmaktadır.³¹ Nitekim, 11 Eylül- 31 Aralık 2001 tarihleri arasında, Çin polisi fırsattan istifade şüphelendikleri 3 bin masum Türkü tutuklamıştır.³² Çin yıllarca Doğu Türkistan'da gerginlik olduğunu kabul etmezken, 11 Eylül sonrası politika değişikliğine giderek bu hususta aktif bir dış siyaset başlatmış ve Doğu Türkistan'da terörist faaliyetlerin varlığını dile getirmeye başlamıştır. Nitekim, Çin Dışişleri Bakanlığı sözcüsü'nün 10 Ekim 2001'deki " Doğu Türkistan terörist güçlerine karşı, devletin mücadelesinin uluslar arası kamuoyunun desteğini alacağı" açıklaması bu açıdan çok önemlidir.³³

Dikkati çeken başka bir hususta, Doğu Türkistan terimini asla kullanmayan Çin'in 11 Eylül sonrası bağımsızlık yanlısı teşkilatlar için bu terimi kullanmaya başlamasıdır. Bunun en önemli nedeni, Doğu Türkistan teşkilatlarını terörle, El Kaide ile ilişkilendirerek, Doğu

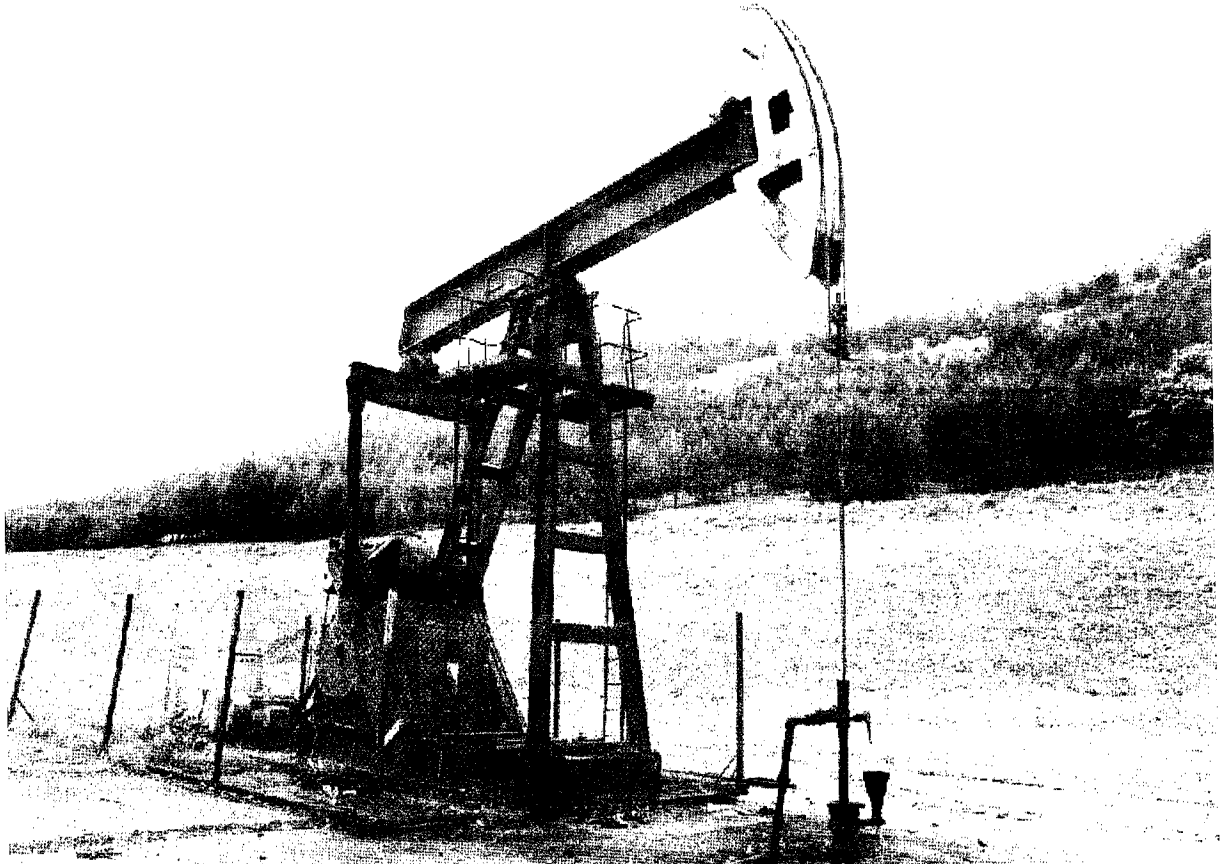
Türkistan kavramına olumsuzluk yüklemektir. Bu şekilde, Doğu Türkistan davasının uluslar arası kamuoyunda desteğinin azalacağı düşünülmektedir. Ancak, ABD başkanı Bush'un bir konuşmasında "Çin'in terörle savaşı bahane ederek masum azınlıklara zulüm etmemesi gerektiğini" vurgulaması³⁴, uluslar arası kamuoyunun gerçeklerin farkında olduğunun işaretidir.

5-Çin'in Doğu Türkistan'ın Stratejik Konumundan Yararlanma Girişimleri

Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla, komşu bağımsız Türk Cumhuriyetlerinin ortaya çıkması ayrıca, Rusya, Pakistan ve Hindistan gibi ülkelerle ortak sınıra sahip olmasının yanı sıra Tarım, Junggar ve Turfan bölgelerinde zengin petrol ve doğal gaz yataklarının keşfi, Doğu Türkistan'ın Stratejik önemini daha da artırmıştır.

Bugün Doğu Türkistan'da günlük 600 bin varil civarında petrol üretimi yapılmaktadır. Çinli uzmanlar bu üretimin 2008 yılından itibaren 1 milyon varile çıkacağı³⁵, 2010 yılından sonra ise, 28.4 milyar m³ doğal gaz üretileceğini ve Doğu Türkistan'ın Çin'in ikinci büyük petrol ve doğalgaz üreticisi konumuna geleceğini tahmin etmektedirler. Bu bakımdan, hem Doğu Türkistan'da çıkan hem de komşu Türk Cumhuriyetleri'nden ithal edilecek petrol ve doğal gazı, Çin'in iç bölgelerine ulaştırarak boru hattı çalışmalarına hızlı bir şekilde başlamıştır.

Doğu Türkistan, Çin'in Batı Türkistan Cumhuriyetleriyle³⁶ ekonomik ve siyasal işbirliğinde köprü konumundadır. Bu bölgelerden Çin'e gelebilecek petrol ve doğalgaz öncelikle Doğu Türkistan topraklarından geçmek zorundadır. Nitekim, Kazakistan'ın Atasu bölgesinden Doğu Türkistan'ın Alaşankou bölgesine günde 400 bin varil petrol taşıyabilecek kapasitede 963 km'lik boru hattının yapımı 2005 yılında tamamlanıp faaliyete geçmiştir. Ayrıca Kazakistan'ın petrol ve doğal gaz merkezlerinden birisi olan Karaçaganak sahasından Doğu Türkistan'a 3370 km'lik, 25 milyar m³ kapasiteli doğal gaz boru hattı düşünülmektedir.³⁷ Aynı şekilde, bu bölgeyle yapılacak ticaret de Doğu Türkistan üzerinden yapılmak mecburiyetindedir. Bu mecburiyetten dolayı Çin, Doğu Türkistanla – Batı Türkistan Cumhuriyetleri güzergahında yeni demir yolları yapımına girişmiştir. Bugün Kazakistan'ın eski başkenti Almatı ile Doğu Türkistan'ın başkenti Ürümqi arasında demiryolu bağlantısı kurulmuş vaziyettedir. Son yıllarda politika değişikliğine giden Çin, Doğu Türkistan'da Türk yerleşim bölgelerini daha iyi kontrol ve bu bölgeleri hem siyasal hem de ekonomik bakımdan Çin'e entegre etmek amacıyla, Türklerin yoğun yaşadığı güney bölgesiyle Çinlilerin çoğunlukta olduğu kuzey bölgesini birbirine bağlayan kara ve demir yollarının yapımına hız vermiştir. Özellikle Taklamakan kara yolunun 1995'de, Karla ve Kaşgar demir yolunun 1999'da bitirilmiş olması Kuzey-Güney bağlantısını oldukça kuvvetlendirmiştir.³⁸

Çin, başlangıçta Türk Cumhuriyetlerinin bağımsızlığını endişe ile izlemiş bu bağımsızlığın özellikle Doğu Türkistan'da İslamizm ve Türkizmin patlamasına yol açacağını düşünmüştür.³⁹ Bu nedenle, hiç vakit kaybetmeden Batı Türkistan Cumhuriyetleriyle yakın işbirliği içerisinde girmiş, 26 Nisan 1996'da Rusya, Tacikistan, Kazakistan ve Kırgızistan'ın üye olduğu Şangay Beşlisi'nin kurulmasını temin etmiştir. Daha sonra 15 Haziran 2001 tarihinde Özbekistan'ın katılımıyla bu örgütün adı Şangay İşbirliği Örgütü adını alarak daha da güçlenmiştir. Şangay Beşlisi'nin kurulmasından sonra Batı Türkistan Cumhuriyetinde teşkilatlanan Doğu Türkistan kuruluşlarına büyük baskılar başlamıştır.⁴⁰

Çin'in Batı Türkistan Cumhuriyetleriyle sıkı işbirliği sonucunda, 2003 yılında bu Cumhuriyetlerle Doğu Türkistan arasındaki dış ticaret hacmi 4 milyar dolara ulaşmıştır.⁴¹ Sadece Çin'le Kazakistan arasındaki dış ticaret 3.3 milyar dolardır.⁴² Ayrıca Çin, Kazakistan'ın zengin petrol ve doğal gaz sahalarında yatırım yapma imtiyazını elde etmiştir.

Çin'in Türk Cumhuriyetleriyle sıkı işbirliğine girmesinin üç ana nedeni vardır.

- 1-Pazar payını artırmak,
- 2-Bu bölgeyi alternatif enerji temin edilen bölge haline getirmek,⁴³
- 3-En önemlisi, bu cumhuriyetlerin Doğu Türkistan'ın bağımsızlık mücadelesinde verebileceği desteği kesmektir.⁴⁴

Nitekim Çin, bu politikalarını günümüze kadar başarıyla uygulamış, Batı Türkistan Cumhuriyetleriyle yaptığı sıkı işbirliği neticesinde ciddi boyutlarda hem ekonomik hem de siyasal kazanımlar elde etmiştir. Bugün bu cumhuriyetlerde yaşayan 500 binin üzerinde Doğu Türkistanlıların siyasi faaliyetlerine göz açtırılmadığı gibi, Çin'in siyasi suçlu olarak talep ettiği kişiler dahi tereddütsüzce iade edilmektedir.

SONUÇ

Doğu Türkistan'ın stratejik öneminin artması, Çin'in Doğu Türkistan meselesine daha fazla önem vermesine neden olmuştur. Bu sebeple Çin, son dönemlerde büyük bir politika değişikliğine giderek; Doğu Türkistan'ı her yönüyle ülkeyle bütünleştirme çabalarını artırmıştır. Bundan sonra Doğu Türkistan'daki Türkler, ekonomik açıdan çok daha iyi konuma gelebileceklerdir. Ancak, sosyal yapı ve kültürel bakımdan büyük tehdit altında olacaklardır. Doğu Türkistanlıların bugünden sonra kültürel kimliklerini korumaya daha fazla gayret göstermeleri gerekmektedir. Çin, Doğu Türkistan'daki Türkleri birbirine düşürmeye büyük gayret sarf etmektedir. Özellikle Kazak ve Kırgız Türklerine daha hoş görülür. Bu bakımdan Uygur, Kazak ve Kırgız kimliklerini ön plana çıkarmak sadece Çin'in işine yarar. Son zamanlarda, Kazakistan, Kırgızistan vs. cumhuriyetler kuruldu

niçin Uyguristan olmasın? fikriyle hareket eden gruplar ortaya çıkmaya başladı. Bu düşünce tarzı, Doğu Türkistan'daki Kazak ve Kırgız Türklerini hiçe saymaktan ve onları karşılığın almaktan başka bir işe yaramaz. Türkistanlılık şuuruyla hareket etmeden bağımsızlığa kavuşmak mümkün değildir.

KAYNAKÇA

- A.Umarov, D.Pashkun, "The Prospects For Chinese Influence In Centrol Asia ", Cef Quarterly, The Journal of The China, Eurasia Forum February 2005
- Baymirza Hayit, "Türkistan Nedir?" Türkistan Dergisi, Sayı:1 Yıl:1 1988
- Chien-Peng Chung, "The Defense of Xinjiang" Harvard International Review, Summer 2003
- D. McNeal-K. Dumbaugh, China's Relations With Central Asian States And Problems With Terrorism, Report for Congress, October 7 2002
- Dan Box, "Xinjiang China's Forgotten Occupation" Ecologist September 2003
- Debasish Chaudhuri, "A Survey of the Economic Situation in Xinjiang and Its Role in the Twenty-First Century" China Report 41:1 2005
- G.Fuller, S.F. Starr, THE XINJIANG PROBLEM, Central Asia-Caucasus Institute
- Gardner Bovingdon, "Autonomy in Xinjiang: Han Nationalist Imperatives and Uyghur Discontent" Policy Studies 11, www.eastwestcenterwashington.org
- Herbert S.Yee, "Ethnic Relations in Xinjiang: Survey of Uygur-Han Relations in Urumgi", Journal of Contemporary China (2003) 12 (36) August
- Ismail Cengiz, "Doğu Türkistan'ın 1949-1984 arasındaki Nüfus Değişimi", II.Bölüm , Doğu Türkistan'ın Sesi, Sayı 2 (30) Cilt 4
- James Millward, "Violent Seperatism in Xinjiang: A Critical Assessment" http://www.eastwestcenterwashington.org
- Justin Y. Hostings, "Perceiving a Single Chinese State Escalation and Violence in Uighur Protests" Problems of Post-Communism, vol.52, No:1 January-February 2005
- M.Allen-PPan, "China Vows To Help in Terror Fight" The Washington Post, October 19, 2001
- M.Rıza Bekin, "Doğu Türkistan'ın Günümüzdeki Durumu ve Sorunları", Aydınlar Ocağı Yayını, Açık Oturumlar Dizisi:17
- Marika Vicziany, "State Responses To Islamic Terrorism In Western China And Their Impact On South Asia" Contemporary South Asia 12(2) June 2003
- Michael Clarke, "Xinjiang and China's Relations with Central Asia 1991-2001: Across the Domestic-Foreign Frontier?" Asian Ethnicity, Volume 4, Number 2, June 2003
- Nader Hasan, "China's Forgotten Dissenters, The Long Fuse of Xinjiang" Harvard International Review Fall 2000
- Nicolas Becquelin, "Criminalizing Ethnicity:Political Repression in Xinjiang" China Rights forum No:1 2004
- P. Stobdan, "China's Central Asia Dilemma", http://www.idsa-India. Org/an-June8-7.html
- R. Mamet-C. Jacobsson, "Ethnic Inter marriage in Beijing and Xinjiang, China, 1990" Journal of Comparative Family Studies, Spring 2005, vol.36, issue 2
- S. Aynural-K. Keşici, "Türk Dünyasının Petrol ve Doğalgaz Zenginliği", İ.Ü. İktisat Fakültesi, Sosyal Siyaset konferansları, Prof.Dr. Turan YAZgan'a Armağan Özel Sayısı,

49.Kitap, İstanbul 2005

Yitzhak Shichor, "From Horse to Horsepower: Energy in China's Relations With Central Asia" Pacifica Review, Volume 13, Number 1, February 2001

Yuan Qing-Li, "Doğu Türkistan'ın 1949-1984 Arasındaki Nüfus Değişimi", Doğu Türkistan'ın Sesi Dergisi, Sayı 2 (30), Cilt:4

Zahao Huasheng, "China, Russia and the United States: Prospects for Cooperation in Central Asia" The Journal of the China-Eurasia Forum, February 2005

http://www.uhrp.org/issues/economic_segration_cultural_assimilation/news/china-impose-Chinese, 10 Ekim 2004.

Human Rights Watch and Human Rights in China, "The repressive framework of religious regulation in Xinjiang" China rights forum no:2 2005

RFA, "China Imposes Chinese Language On Uyghur Schools" <http://www.uhrp.org/issues/economic-segregation-cultural-assimilation/news/China-impose-Chinese>, 10 Ekim 2004.

DİPNOTLAR

1- Herbert S.Yee, "Ethnic Relations in Xinjiang: Survey of Uyghur-Han Relations in Urumqi", Journal of Contemporary China (2003) 12 (36) August, p.452

2- Bu farklılığı vurgulayan ve Doğu Türkistan'ın Çin toprağı olmadığını ifade eden yerli yazarlar büyük baskı görmekte ve Çinliler tarafından tutuklanmaktadırlar.

3- Baymirza Hayit, "Türkisatan nedir?" Türkistan Dergisi, Sayı:1 Yıl:1988, s.3

4- İsmail Cengiz, "Doğu Türkistan'ın 1949-1984 arasındaki nüfus değişimi", II.Bölüm , Doğu Türkistan'ın Sesi, Sayı 2 (30) Cilt 4, s.16-17.

5- 1927 sayımında Türkiye'de 13.648.270 nüfus varken bugün Türkiye nüfusu 6 kat fazla artmış 70 milyonu geçmiştir.

6- Yuan Qing-Li, "Doğu Türkistan'ın 1949-1984 arasındaki nüfus değişimi", Doğu Türkistan'ın Sesi Dergisi, Sayı 2 (30), Cilt:4, s.18

7- Michael Clarke, "Xinjiang and China's Relations with Central Asia 1991-2001: Across the Domestic-Foreign Frontier?" Asian Ethnicity, Volume 4, Number 2, June 2003, p.218

8- Nader Hasan, "China's Forgotten Dissenters, The Long Fuse of Xinjiang" Harvard International Review Fall 2000 p.40

9- Debasish Chaudhuri, "A Survey of the Economic Situation in Xinjiang and Its Role in the Twenty-First Century" China Report 41:1 2005 p.6

10- Justin Y. Hostings, "Perceiving a Single Chinese State Escalation and Violence in Uighur Protests" Problems of Post-Communism, vol.52, No:1 January-February 2005, p.31

11- R. Mamet-C. Jacobbson, "Ethnic Inter marriage in Beijing and Xinjiang, China, 1990" Journal of Comparative Family Studies, Spring 2005, vol.36, issue 2, p.195

12- Dan Box, "Xinjiang China's Forgetting Occupation" Ecologist September 2003, p.21

13- RFA, "China Imposes Chinese Language On Uyghur Schools" http://www.uhrp.org/issues/economic_segration_cultural_assimilation/news/china-impose-Chinese, 10 Ekim 2004.

14- R.Mamet-C.Jacobbson, agm. p.8

15- Debasish Chaudhuri, agm p.8

16- Nicolas Becquelin, "Criminalizing Ethnicity: Political Repression in Xinjiang" China Rights forum No:1 2004, p.45

17- Human Rights Watch and Human Rights in China, "The Repressive Framework Of Religious Regulation In Xinjiang" China rights forum no:2 2005, p.17

18- agm p.18

19- agm, p.21

20- Justin V. Hastings, agm. p.31

21- Zahao Huasheng, "China, Russia and the United States: Prospects for Cooperation in Central Asia" The Journal of the China-Eurasia forum, February 2005, p.21

22- D. McNeal-K.Dumbaugh, China's Relations with Central Asian States and Problems with Terrorism, Report for Congress, October 7- 2002, p.5

23- Nicolas Becquelin, agm p.40

24- Türkiye'de PKK'nın gerçekleştirdiği terör eylemlerinde 20 yılda ölenlerin sayısı 30 binin üzerindedir. Srilanka'da Tamil Kaplanları Örgütü 20 yılda en az 32.500 insanın ölümünden sorumludur. Doğu Türkistan'da 11 yılda çıkan olaylar sonucunda ölenlerin sayısı göz önüne alındığında olayların ne kadar abartıldığı açıkça görülmektedir.

25- Marika Vicziany, "State responses to Islamic terrorism in Western China and their impact on South Asia" Contemporary South Asia 12(2) June 2003, p.243-245

26- James Millward, "Violent Separatism in Xinjiang: A Critical Assessment"

<http://www.eastwestcenterwashington.org>, p.12

27- G.Fuller, S.F. Starr, THE XINJIANG PROBLEM, Central Asia-Caucasus Institute, p.21

28- M.Rıza Bekin, "Doğu Türkistan'ın Günümüzdeki Durumu ve Sorunları", Aydınlar Ocağı Yayını, Açık Oturumlar Dizisi:17, s.13

29- Marika Vicziany, agm, p.247

30- Nicolas Becquelin, agm, p.39

31- D.Mc Neal-K.Dumbaugh, China's Relations With Central Asian States And Problems With Terrorism, Report For Congress, October 7-2002, p.1

32- Marika Vicziany, agm. p.255

33- Nicolas Becquelin, agm, p.39

34- M.Allen-P.Pan, "China Vows To Help in Terror Fight" The Washington Post, October 19 2001

35- S.Aynural-K.Kesici, "Türk Dünyasının Petrol ve Doğalgaz Zenginliği", İ.Ü. İktisat Fakültesi, Sosyal Siyaset konferansları, Prof.Dr. Turan YAĞAN'a Armağan Özel Sayısı, 49.Kitap, İstanbul 2005, s.635

36- Batı Türkistan Cumhuriyetleri;

Kazakistan,Kırgızistan,Özbekistan,Tacikistan ve Türkmenistan'dan müsteşekkildir.

37- Yitzhak Shichor, "From Horse to Horsepower: Energy in China's Relations With Central Asia" Pacifica Review, Volume 13, number 1, February 2001, p.102

38- M.Clarke, agm. p.217

39- P.Stobdan, "China's Central Asia Dilemma", <http://www.idsa-India.Org/an-jun8-7.html> p.2

40- Gardner Bovingdon, "Autonomy in Xinjiang: Han Nationalist Imperatives and Uyghur Discontent" Policy Studies 11, www.eastwestcenter Washington.org p.11

41- Zhao Huasheng, agm. p.24

42- A.Umarov, D.Pashkun, "The prospects For Chinese Influence in Central Asia ", Cef Quarterly, The Journal of The China, Eurasia Forum February 2005, p.14

43- Zhao Huasheng, agm. p.21

44- Chien-Peng Chung, "The Defense of Xinjiang" Harvard Interntional Review, Summer 2003, p.58

Mehmet Emin BUĞRA
Çeviri: GÖKBAYRAK

Gobin, Goyang ve Tirig Hanlarının Gürhan Oluşu

Hicri 537 (Miladi 1142)'de birinci Gürhan öldü. Onun yerine oğlu Gobing (Yelü Yeli) Gürhan oldu. Onun yaşı daha küçük olduğu için devlet işlerini annesi yönetmişti. Hicri 545 (Miladi 1150) yılına gelindiğinde Gobing devleti yönetmeye başladı. Bu süre içerisinde Atsız Harezim Şah eskisi gibi Gürhan'a itaat etmeyi sürdürdü. Atsız Hicri 551 (Miladi 1156)'de öldü ve oğlu İl Arslan Harezim Şah olarak yerine geçti. Küçük kardeşi Süleyman Şah'ı Harezim Şah yapma eğiliminde olan birkaç beyliği öldürdü. Onlardan bazıları kaçarak Kılıç Tavgaç Buğra Karahan'a sığındılar. İl Arslan onların iadesini istediğinde Kılıç Tavgaç Buğra Karahan bu isteği reddetti. Bunun sonucunda İl Arslan çok sayıda askeriyile Semerkent'e saldırdı. Bu haberi alan Gürhan, Kılıç Tavgaç Buğra Karahan'ın yardımına ilk Türkmen isimli komutanla 10 bin asker gönderdi. Semerkent nehri kenarında savaş meydana geldi ve İl Arslan yenilerek Harezim'e geri çekildi. Bu yenilgi sonucunda İl Arslan babasından daha çok vergi ödemek zorunda kaldı.

Hicri 558'de Kılıç Tavgaç Buğra Karahan öldü, onun yerine Ebu Ali Hasan Tavgaç Buğra Karahan'ın oğlu Celaluddin Ali Kürgan tahta oturdu. Bu kişi Karahan ünvanını bırakarak Sultan ünvanını aldı. Ondan sonra tahta çıkanlar Sultan ünvanını kullandılar.

Hicri 559 (Miladi 1163)'da İl Arslan Harezim Şah Gürhan'a vergi vermeyi reddederek Gürhan'ın üst düzey yöneticisini kovdu. Gürhan hemen çok sayıda askeriyile Harezim'e savaş açtı. Harezim Şah da savunmaya geçerek komutanı Eyyar Beg liderliğinde asker gönderdi. Savaş sonunda Eyyar Beg ağır bir yenilgi alarak Gürhan tarafından esir alındı, ve askerleri de dağıldılar. Daha sonra Gürhan aniden hastalanarak Balasagun'a geri dönmek zorunda kaldı. Böylece Harezim Şah bir beladan kurtulmuş oldu.

Gürhan Gobing Harezim'den ağır hastalığı nedeniyle geri döndükten sonra Hicri 559 (Miladi 1163)'da öldü. Küçük kız kardeşi Guyang Hatun Gürhan olarak onun yerine geçti. Guyang Hatun çok akıllı bir siyasetçiydi. Onun döneminde İl Arslan öldü ve oğlu Sultan Şah tahta oturdu. Onun kardeşi Tigiş tahtı ele

geçirmek için savaş başlattı. Savaş sonucunda Tigiş yenilerek Gürhan Guyang Hatun'a sığındı ve ondan yardım istedi. Guyang Hatun İri Karma Beg'in komutanlığında çok sayıda askerini Tigiş ile Harezim'e gönderdi. Tigiş bu yardım sayesinde Harezim tahtını ele geçirdi. Ağa beyi Sultan Şah kaçarak Nisabur hükümdarı Melik Mueyyid'e sığındı.

Tigiş Harezim Şah olduktan sonra Gürhan Guyang Hatun'a bol miktarda vergi vererek onun korumasında kalmıştır. Gün geçtikçe güçlenen Tigiş gücüne güvenerek Hicri 570'te Gürhan'ın üst düzey yöneticisini öldürüp Gürhan'la olan ilişkisini kesti, böylelikle ikisi arasında düşmanlık başladı. Bu durumu fırsat bilen Sultan Şah Gürhan Guyang Hatun'a giderek ona itaat edeceğini bildirdi ve ondan Tigiş'e karşı yardım istedi. Gürhan İri Karma Beg komutanlığında büyük bir orduyu Tigiş'e gönderdi. Karma Beg Harezim'e yaklaştığında Tigiş korkuya kapıldı ve Gürhan'dan özür dileyerek eskisinden daha çok vergi ödemeyi ve yanında Gürhan'ın üst düzey vekilini bulunduracağını kabul edip anlaşma talep etti. Karma Beg bu koşullarda anlaşma imzalayarak Balasagun'a geri döndü.

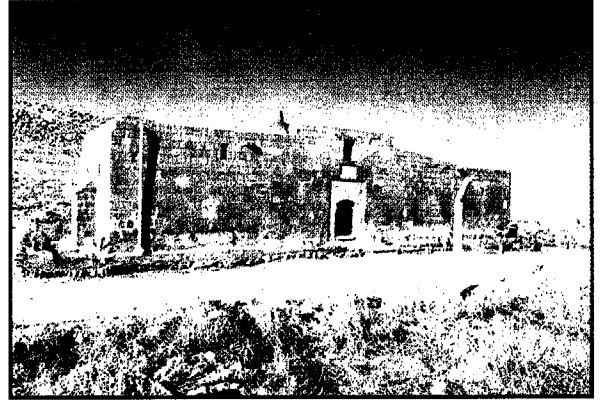

Türkistan Işığını Anadoluya Taşıyan Alperenlerden ŞEYH TURESAN VELİ HZ.

Mehmet ÇAYIRDAĞ
Tarihçi - Yazar

1071 Malazgirt zaferinden itibaren kısa sürede ebedi bir Türk İslam yurdu haline gelen Anadolu yine çok kısa sürede Türkistan'dan akan Türk milleti tarafından bütün köyleri kasabaları dağları taşları ile iskan edildi, Kılıçla kazanılan zafer inanç erlerinin faaliyetleri ile tamama erdirilmiştir. Roma ve Bizans döneminde Kapadokya denilen Kayseri merkezli orta Anadolu önce çok tanrılı dinlerin sonrada Hristiyanlığın önemli merkezlerinden biri idi.Halk Erciyes dağı eteklerinde vadiler ve peri bacaları alanlarında,oyulmaya müsait kayalıklar içinde meydana getirdikleri evler ve kiliselerde emniyetli bir şekilde yaşayışlarını sürdürmüşler ve dini faaliyet içerisinde inançlarını yaşamışlardır.Bilhassa kayalar içerisine yaptıkları dini motifleri ihtiva eden Fresk-resimli kiliselerinin bugünlere kalan örnekleri buralarda ne kadar kuvvetli bir Hristiyan kültürün yaşanmış olduğunu bugünde bize göstermektedir.

İşte Anadolu'yu kılıçla Bizans'tan fetheden kahraman gazilerin yanında ve beraberinde buralara gelen Türkistan'da Ahmed YESEVİ dergahından yetişen gazi-dervişler bilhassa Hristiyanlığın kesif olarak yaşadığı önemli merkezlerden olan Kapadokya'da şehirlerde dağlarda ovalarda dergahlarını tekkelerini kurmuşlar hem beraber geldikleri insanları ve hemde burasının eski ahalisini irşad etmeye başlamışlar,onları müridleri haline getirmişlerdir.YESEVİ dergahının mutasavvıflarından Hacı Bektaşî VELİ basit bir köy olan SULUCA KARAHÖYÜK (Hacı BEKTAŞ) ta, Mevlana ve

babası Sultanulüema Konya merkezinde yine MEVLANA'nın hocalarından Seyyid BURHANETTİN Evhadüldim-i Kirmani ve Ahi EVRAN Kayseri'de,Yunus EMRE,Taptuk EMRE Kırşehir'de dergahlarını kurmuş halkı irşad ederek bu bölgenin Türkleşmesini İslamlaşmasını sağlamışlardır.Kendilerinden sonrada yerlerini alan bu kutlu yolun ışıkları yüzyıllar boyunca Anadolu'yu aydınlatmışlardır.

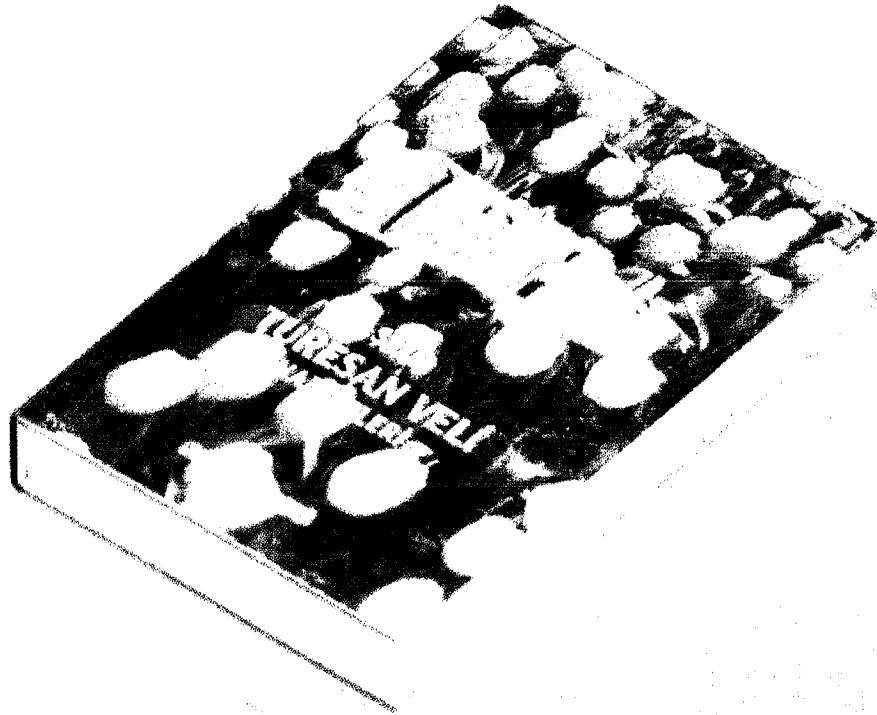
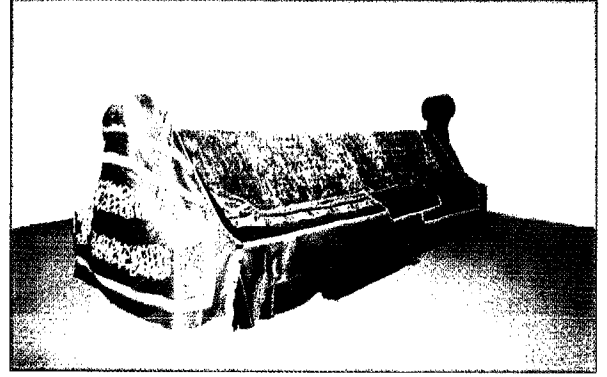
Bunların arasında bulunan Şeyh TURESAN VELİ kendisine mekan olarak kerametle seçtiği İncesu,Ürgüp,arasındaki Evliya dağıni mekan seçmiştir.13.Yüzyılda Anadolu'ya altın devrini yaşatan Anadolu Selçuklularının büyük Sultanı Alaaddin KEYKUBAD ve hanımı Mahperi HUNAT hatunun dikkatini çekip yardımlarına mazhar olan şeyh bilhassa aslı Hristiyan olan Valide hanım Sultanla yakınlık kurarak onun sağlam ve büyük bir Müslüman olmasını sağlamıştır.Kayseri'yi kendisine merkez yapan ve burada yaptırdığı KEYKUBADİYE sarayında kalan Alaaddin KEYKUBAD'ın oğlu 2.ci Gıyaseddin KEYHÜSREV zamanında bu sultanın annesi olan Hunat HATUN Şeyh TURESAN Veli'ye bu dağ başına küçük bir kervansaray görünümünde bir tekke yaptırdığı gibi kendi mülkü olan ÜRGÜP ve İNCESU arasındaki yüz binlerce dönüm arazisini de Şeyhin faaliyetlerine destek olmak üzere kendisine ve ondan sonra gelip bu hizmeti devam ettirecek evladına vakfetmiştir.Yine onun himmeti ve ilhamı ile Anadolu'nun birçok bölgesine Cami,medrese han, hamam, kervansaray gibi birçok hayır eserleri meydana getirmiş ve

bunlara gelir kaynağı olarak vakıflar tahsis etmiştir.Oğlu Gıyaseddin KEYHÜSREV'de Kayseri'de Erciyes eteklerinde yaptırdığı Kızıl Köşk ismi verilen tekkeyi Taceddin Emir TAÇ isimli bir Şeyhe tahsis ettiği gibi,Hisarcık ilçesinden gelen suyu belli günlerde vakfettiği bu tekkenin arazisine tahsis etmiştir.

Şeyh TURESAN VELİ Hunat Hatun'un kendisine vakfettiği tekkesinde müritlerini ve halkı irşad faaliyetlerinde bulunmuş,Tekke dağı eteğinden geçen tarihi ulu yoldan gelen geçen yolculara yaz kış demeden yetişip ihtiyaçlarını gidermiş ve onları dergahında misafir etmiştir.Dervişleri ile birlikte vakıf arazilerinde çalışarak ihtiyaçlarını karşılamış, kimseye muhtaç olmadıkları gibi herkese yardımcı olmaya çalışmışlardır.Onun kerametleri devrinde her bir yana yayıldığı gibi tekkesi türbesi yok olmayarak günümüze kadar ulaşmış onun bu asırda da görevlendirdiği dervişleri himmetini devam ettirmiş ve ettirmektedir.

Şeyh TURESAN VELİ'nin de birgün ömür kandili tükenmiş Cenabı Hakk'ın "DÖN" emrine uyup hicri, 641.Miladi 1243 yılında hakkın rahmetine kavuşmuştur.Cenaze merasimi devlet erkani ve halk tarafından

yerine getirilerek tekkesine defnedilmiştir.O vefat ettiğinde Hunat HATUN hayatta idi, O heralde Şeyhinin kaybindan büyük üzüntüye kapılmış olmalıdır ve Kayseri'de yaptırmış olduğu Cami, medrese, hamam, imaretten ibaret külliyesi onun yokluğunun acısını çok hissetmiştir.Artık onun kaybı neticesi yaptırdığı bunca hayır eserlerine sarf ettiği serveti ile bulmuştur.Ve Şeyhin vefatından 15 yıl sonra oda Hak'ka yürümüştür.Hepsine Cenabı haktan rahmetler biz aciz kullara da onların şefaatchi olmasını dileriz.

İsteme Adresi:
Şuayip TÜRKER

Şeyh Turesan Veli hazretleri Derneği Başkanlığı
Cumhuriyet Mah. Mevlevi Cad. Başar İşhanı kat:4 No:37
Tel: 0362 221 00 72 Fax: 0362 222 18 27 Melikgazi Kayseri

Uğurevler S.S

Konut Yapı Kooperatif
Kutay

SİZDE KAYSERİ'NİN İNCİSİ

KONUTLARIMIZI GÖRMEDEN EV SAHİBİ OLMAYA KARAR VERMEYİN...

**KAYSERİ'NİN CAZİBE MERKEZİ UĞUREVLERDEKİ,
UĞURLU EVLERE SAHİP OLMAKTA GEÇ KALMAYIN...**

SINIRLI SAYIDA ÜYELİK KAYDIMIZ KALMIŞTIR...

TEL: 240 63 83 - 245 08 77

ADRES: UĞUREVLER MAH. 255. SOKAK NO:2 KAYSERİ

ERAS

İNŞAAT TURİZM SANAYİ VE TİC. A.Ş

“Cümleceğünle”

ÖZKAR Grup

ÖZKAR

İnşaat

Yıldırım Beyazıt Mah. Uzay Cad. No: 48 Kayseri/TÜRKİYE
Tel: +90 352 233 51 10 Fax : 0 352 233 38 30
E-mail : insoat@oz-kar.net

ÖZKAR

Enerji

Org.San. Böl. 10. Cadde No: 47 38070 Kayseri/TÜRKİYE
Tel: +90 352 321 16 87 (pbx)
Fax: +90 352 321 16 84
E-mail : enerji@oz-kar.net

ÖZKAR

Metal

Org.San. Böl. 10. Cadde No: 49 38070 Kayseri/TÜRKİYE
Tel: +90 352 321 39 39 (pbx)
Fax: +90 352 321 39 43
E-mail : metal@oz-kar.net

ÖZKAR

Ahşap

Org.San. Böl. 10. Cadde No: 47 38070 Kayseri/TÜRKİYE
Tel: +90 352 321 10 95 (pbx)
Fax: +90 352 321 16 84
E-mail : ahsep@oz-kar.net

ÖZKAR

Distic

Org.San. Böl. 10. Cadde No: 47 38070 Kayseri/TÜRKİYE
Tel: +90 352 321 15 70 (pbx)
Fax: +90 352 321 16 84
E-mail : distic@oz-kar.net

www.gulsoygroup.com

Tepe Home Kayseri Gülsoylar Group
İstasyon Cad. Çevreyol Kocasinan / Kayseri
E-Mail info@gulsoylargroup.com
Tel : 0352 231 12 09 | Fax : 0352 231 11 09

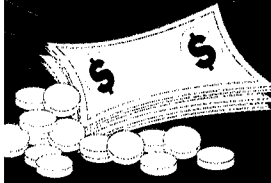

GÜLSOY SARRAFİYE
ATASAY KUYUMCULUK
Kazancılar Cd. No: 12
Tel : 232 21 08 - 232 28 46

**GÜLKAY A.Ş. DÖVİZ
ALIM SATIMI**

Kazancılar Cd. No: 15
Tel : 222 05 40 - 222 47 45

**HASPOLAT A.Ş. DÖVİZ
ALIM SATIMI**

Bankalar Cd. No: 32
Tel : 221 09 39 (3.Hat)
Fax : 222 59 92

Önce Güven ve Samimiyet

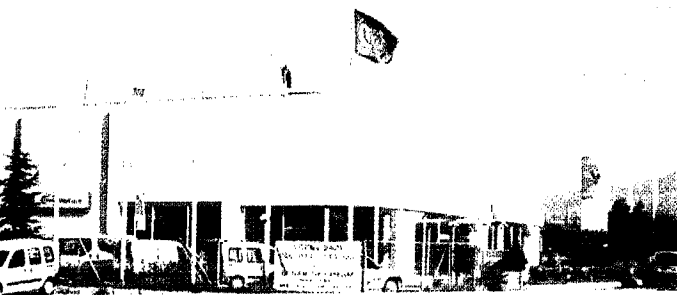
ŞİŞLİ ÇARŞISI
KAZANCILAR CAD. NO: 12
KAZANCILAR CAD. NO: 15
KAZANCILAR CAD. NO: 32

GÜLSOY DİZEL
KAZANCILAR CAD. NO: 12

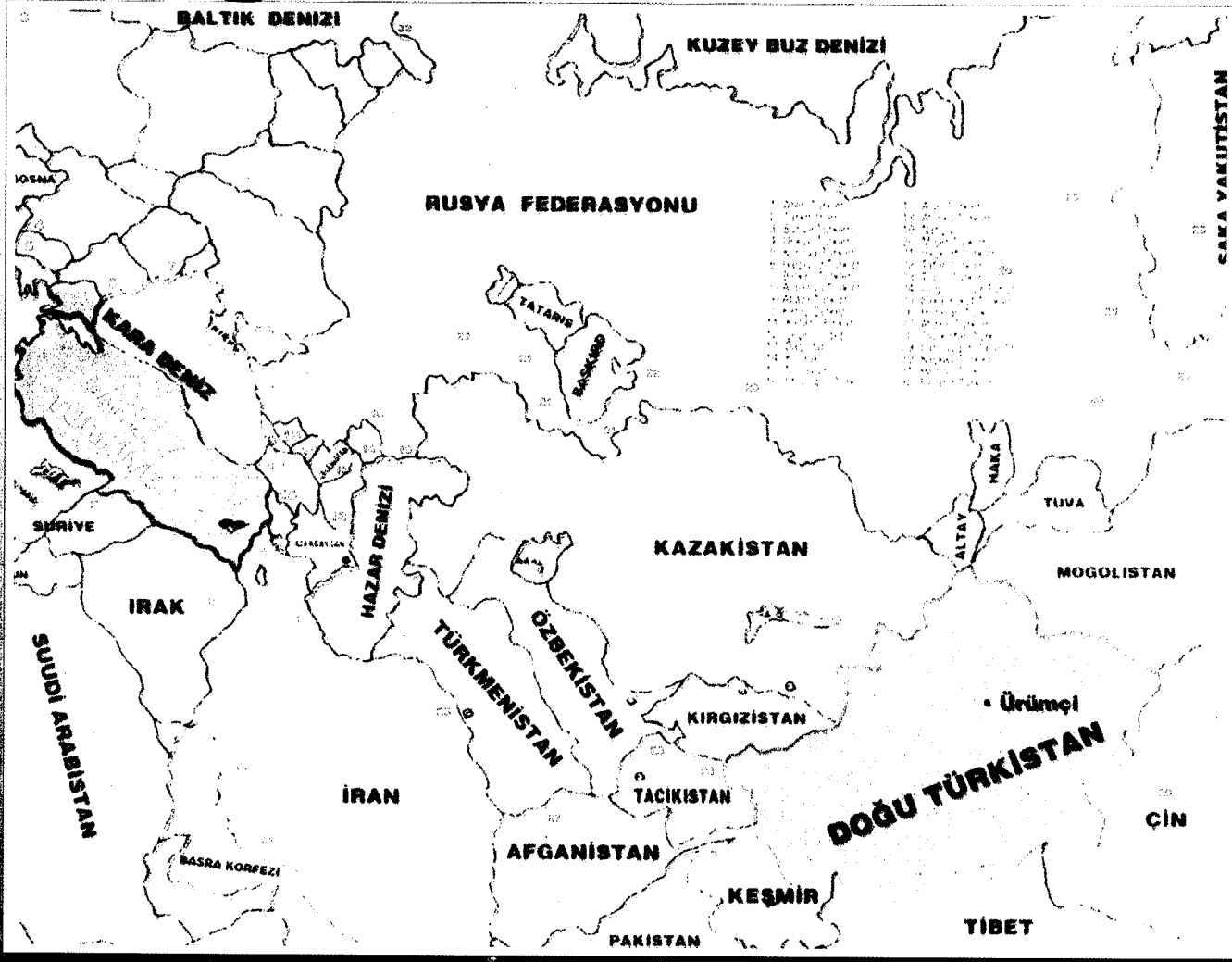
ŞİŞLİ ÇARŞISI
KAZANCILAR CAD. NO: 12

ŞİŞLİ ÇARŞISI
KAZANCILAR CAD. NO: 12

Doğu Türkistan; 1.323.418 Km² yüzölçümü ile 35 milyon müslümanın yaşadığı bir Türk yurtdur.

Doğu Türkistan ÇİN İŞGAL (İN) DE

GENEL MERKEZ

Hoca Ahmet Yesevi Mah. Türkistan Evleri
44. Sok. No:28
Tel: (0352) 339 39 65 Fax: (0352) 337 35 04
38090 Kocasinan/KAYSERİ

ŞUBE

Sakarya Mah. Talat Paşa Bulvarı
Kılıç Apt. No:141/3
Dört Yol / Cebeci / ANKARA
Tel & Fax: (0352) 319 54 72

www.gokbayrak.com / gokbayrak@gokbayrak.com

